

MATIJA ANTUN RELKOVIĆ
SATIR ILITI DIVJI ČOVIK

u prvom dila piva u verše Slavoncem
a u drugom dila Slavonac otpiva u verše Satiru

PRVI DIO
SATIR PIVA U VERŠE SLAVONCEM

I.

SATIR PIVA U VERŠE SLAVONCEM
KAZUJE LIPOTU LEŽAJA SLAVONIJE

Slavonija, zemljo plemenita,
vele ti si lipo uzorita,
nakićena zelenim gorama,
obaljana četirim vodama.
Na priliku zemaljskoga raja
rike teku sa četiri kraja:
Od istoka Dunaj voda pliva,
Od zapada studena Ilova,
Od ponoći Drava voda miče,
Kod Almaša u Dunav utiče,
A od podne Sava voda teče
I u Dunaj o Biograd češe.
Po tebi se bijele gradovi
Kao na vodi sivi labudovi:
Brod, Gradiško, Osik i Varadin, -
što je pram njih jal Niš jali Vidin!
Još varoše brojiš plemenite,
koji tebe sa svih strana kite:
Požega je i Virovitica,
Cernik, Pakrac i još Pleternica;
i Valpovo, Kaptol, Kutijeva,
od starine abacija ova;
i Našice i jošter Velika.

Brod i Kobaš i Novogradiška;¹
pak je Ilok, Osik i Vukovar,
i Vinkovci, Šarengrad, Djakovar,
Ruma, Irig, Zemun, Mitrovica,
i Slankamen dol nižje Karlovca.
Manastire takoder imadeš,
evo slušaj, ako ćeš da znadeš:
jednog ima i Virovitica,
lip manastir, to znaju i dica;
drugog imaš u Staroj Gradiškoj,
u Cerniku, Požegi, Velikoj,
u Našicah, Brodu, Djakovaru,
u Osiku i u Vukovaru,
u Iloku i u Šarengradu,
Varadinci jednoga imadu.
Sve su ovo domovi fratarski.
al poslušaj, gdi su kaluđerski:
Pakra ima i još sveta Ana,
drugi svi su na Fruški planina:
Od sivera je Trivina Glava,
usrid Fruške stoji Beševina,
pak ostali: Divša, Šišatovac,
i Opovo, Kuveždin, Rakovac,
i Grgeteg, Krušedol, Remete;
čini mi se, ja se ne pomete,
jer još jedan ima, Ravanica,
drugi Jazak, treći Petkovic.
Još imadeš, Slavonijo moja,
tko te slavi, ako pitaš koja:
Srim te diči po svem okolišu,
kako Strabo i Plinius pišu,
da u vrime Augusta cara
ne bi većeg nad Srima hambara,
i još jednog imenom Segesta,
ali ovom već imena nesta,
nego Sisak da je, potvaraju
i govore da pravo imaju.
Još te druge vode natapaju,
hranu melju i ribu davaju:
Pakra, Cernik, Crnac i Orłjava,
Bić, Bitulja, Bosut, Vuka, Studva.
A ti ležiš posrid ovih voda
kano jedna zelena livada.
Bog je tebe lipo namirio
i svakakvim plodom nadilio,

da ti rodi vino i pšenica,
kom se hrani i junak i ptica;
marvu dao od svakakve fele:
konje, vole, svinje, ovce, pčele.
Imala si prid ovim junake,
kako kaže pismo i kronike,
koji uvijek slavno vojevaše,
ovo ime Slavonci dobiše
s Aleksandrom od Macedonije,
koji njima dade dopuštenje
baš u pismu tako govoreći:
"Da ne može nitko posli reći
neg da ste nam bili pomoćnici
i hrabri na glasu vojnici,
jerbo ste nam uvijek bili virni,
pribivajte u kraljevstvu mirni.
Pa ako vam koji narod dojde,
i med vami pribivati pojde,
uzmite ga vi za vaše kmete,
nek da harač, a ne čini štete.
Za svidočbu svih oblasti ovi'
zaklinjam se velikomu Jovi,
i tako mi Pluta i Minerve,
ne sumljite u tomu ni mrve!
Nek je svidok haznadar Atleti,
da vam nitko u tomu ne smeta".
Posli toga u mlogo vrimena,
ti promini i mlogo imena,
jer s početka Slovinci se zvaše,
pak poslije Slavinci prozvaše;
je l' od slova ovo ime došlo,
il od slave nazivanje pošlo,
znati nije, jer je bilo davno,
niki pišu, al je vrlo tavno.
Ilirijo za time postade
i kraljevat nad Slavinci stade:
on jih tada Iliri prozvaše
i svoje jim ime nadivaše.
Posli toga cesari iz Rima
Slavoniju dobiše i Srima,
prominiše ime Slavonija
pak nadiše Savska Panonija,
u države narod razdiliše
i razlika imena nadiše.
Ali ovo jošter valja znati,

da ti biše od sviju njih mati:
od českoga i od poljačkoga,
od vandalskog i od horvatskoga,
od moravskog i od moskovskoga,
od slovačkog i od bosanskoga,
dalmatinskog i srpskog jezika
mati biše, - to je tebi dika.
Pak kad jednoć bijaše u miru,
primi zakon i krstjansku viru,
imala si knjige i nauke
od Cirila i Metoda ruke;
i joštere svetog Jerolima
Slavonija dosta knjiga ima,
koji papu rimskog molili su,
da slavonski vam govore misu
i časove slavonski pívaju,
Dalmatinci tog i sad imaju.

II.

PORUŠENJE SLAVONIJE KROZ ČESTE RATE I BOJEVE

Jabukam se zato lome grane,
jere voćke daju izabrane.
Tako i teb', Slavonijo moja,
ukide se sva lipota tvoja,
jer dušmanin gledat ne mogaše
plodne zemlje, plemenite paše.
Srim bo njima trun u oko biše,
zato njega i nenavidiše,
ter sad ovaj, sad onaj navali,
dok ga cilo k zemlji ne obali.
Što Atila ne srušiv ostavi
i vilaet posli njegov opravi,
to Soliman, došav iznenada
i udariv sa trista hiljada,
Srim grad sruši i zemlju savlada,
za podrug vik Slavonijom vlada
i naseli Turke iz Azije,
koji ništa neg kukuruz sije.
Tada plodne zemlje potužiše
jer je Turci štočim naružiše,
i planinu Frušku zapustiše,
gdi srijemski vinogradi biše.

Probus cesar, baš iz Srima grada,
dokle jošter Slavonijom vlada,
najpri poče na Fruškoj planini
i plemenit vinograd načini,
pak i druga srijemska gospoda,
jer svakomu bijaše sloboda.
I planinu tako nakitiše
da raskošje u 'no vrime biše,
kamo cesar s mlogima plemići
na šetanje dostoja se ići,
jer pram gradom ta planina biše,
i zato ju često pohodiše.
Al ju Turci posli zapustiše:
lipe loze vinjage postaše,
i od crkvi načini džamije,
u mlogima biše haramije.
Što se biše razbignulo puka
po zbjegovih i štokakvi luka',
ono Turčin natrag podoziva,
neka radi i s Turci pribiva,
a neka mu virno harač daje
i Turčina glavara poznaje.
Sto godina i pedeset biše
- jedni kažu, da ima i višje, -
što nevirnik zemljom upravljaše,
il, da rekнем bolje, rasipaše.
Jer dok tako skupa pribivaše
turske kuće i krstjanske vaše,
dok se žene s bulama poznaše,
dok se dica s Turadma igraše,
dok se, rekoх, zajedno vladaše,
dotle Turci zao izgled daše.
Običaje lipe ostaviše,
a poganske pomalo primiše.
Kad se Turad skupe na divane,
ni vašima oni ne zabrane;
kad Turkinje stanu igrat kolo
okrećuć se sve unaokolo,
i vaše se divojke uhvate
jal kod Muje, jal njegove Fate.
Dok se momčad s Turadma mučiše,
odonda se psovat naučiše:
viru, dušu, dasku i grobnicu,
oca, majku, (s proštenjem) stražnjicu.
Odonda je ašikluk postao,

zao izgled i adet ostao,
odonda je ostalo psovanje,
prelo, kolo i ašikovanje.
I ostale svake nepodobe
dica uče, dokle ne pogode.
Nesta stida kod ženskoga spola
s turskog prela i s turskoga kola.
Ne poštuje mlađi starijega
niti sluša neg pretiče njega.
Od onda je postalo čaranje,
vištičiluk i bulsko varanje,
koje one sobom donesoše,
Slavoniju njima otrovaše,
i ostale mloge običaje,
za koje se još i danas haje,
pak se evo istrgnut ne dadu,
jerbo koren dukobo imadu.

III.

POPRAVLJANJE SLAVONIJE POSLI ISTIRANOG TURČINA

Posli kako Turke istiraste,
Slavoniju opet naseliste,
zapuštenu od Turak najdose,
prez uredbe i nauka jošte.
Znam, junaci mlogi izginuše,
ali ne znam kud se knjige diše,
koje bi vam jezik uzdržale
i s drugim se ne bi pomišale,
kako se je turski pomišao,
u vaš jezik tako unišao,
da i sada polak Slavonije
"jok vala" jim služi misto "nije",
a "istersum" namisto "ako će",
"baksum" "kano" zlamenovat hoće;
"brašnenici" govori "zaira",
kada gladan ne imade mira.
I ostalih mlogo riči višje
iza sebe Turci ostaviše
koje kad bih ktio spominjati,
ne bi mogle u 've knjige stati.
Osim toga, Slavonijo moja,
jedna ima još falinga tvoja,

jer u tebi još ljudi imade,
koji dobro govorit ne znade.
A od pisma što ću govoriti
i sam sebe toliko moriti,
kad je malo koji je učio
i sam sebe u mladost mučio,
neg i ono, ako štogod znade,
skoro sasvim ništa ne valjade.
Al po duši naški govoreći,
umrit ćemo, valja pravo reći,
da on tomu sasvim ni kriv nije
Jer ti nejmaš ni ortografije,
to jest knjige od pravopisanja
i od riči pravogovorenja,
koja uči lipo govoriti,
pravo pisat, a još bolje štiti.
Ti imadeš i pametnih ljudi,
ali neće da se nitko trudi,
niti hoće da na svitlost dade,
prem ako ju načiniti znade,
neg vilaet neka stoji tamo,
dosta mu je što on znade samo.
Zato si ti na toliko spala
i u takvom stanju zaostala,
da i danas tebe upravljaju
i na pravu stazu nastavljaju;
al te evo nastaviti neće,
doklegodir skule ne pomeće,
kojeno su od zakona stupi,
pokle čovik pamet u se skupi
i nauči Božje zapovidi
i ostalo, što za njima slidi,
pak on znade poslužiti Bogu,
pokraj toga i starjemu svomu.
Svekoliko to za skulom stoji,
ali neće da nitko nastoji.
Al ako će, - ustrpljiva budi,
znade onaj koji nami sudi;
traži(t) će on od svakog pameti,
koliko je kom dao talenti.
A ti radi, ne bi li dostala,
što dosada još nisi imala,
to jest: skule i druge nauke,
i da slidiš sve krstjanske puke,
pak će crkve biti nakićene

i s naukom lipim narešene:
jer doista, tkogod crkvu kiti,
on od srčbe dragog Boga miti.
Drugačije i prez bogoljupstva
vaše znanje ne valjade ništa.
To upamti, moj dobri Slavonče,
domorodče i dragi zemljače!
Pa kad tebe nije otac dao
ni u skulu, da učiš, poslao,
šalji dite, neka knjigu uči,
i ne daj mu da se štokud muči.
Svi ne mogu bit zapovidnici,
ni još manje svi bit redovnici,
ali mogu svi bit poslenici
i joštere pametni vojnici.
Pak kad pojdeš jednoč umirati
i od dice Bogu razlog dati,
ostavit ćeš njem dio najveći,
jer sin mudar, on će znati steći.
Ako li se drugačije mučiš
tekuć dobra, a knjigu ne učiš,
neumitan raspe svekoliko,
da bi bilo još dvaput toliko.

IV.

SATIR KAŽE UZROK ZAŠTO U SLAVONIJI NEJMA SKULA

Kada Turke cilo otiraste,
Slavoniju opet posidoste,
sve odonda ona se upravlja
i na novi običaj postavlja.
Al se evo postaviti ne može
Teška kvara! Slava tebi, Bože!
Jer Slavonac ne da svoje dice,
da se idu učiti A, B, C,
nego ima običaj ovaki:
kad mu rekneš, odgovori svaki:
"Ni moj otac nije znao štiti,
al je mogo malo bolje piti;
naši stari nisu pisat znali,
al su bolje neg mi sastajali".
O Slavonče! ti se vrlo varaš,
kojigod mi tako odgovaraš.

Vaši stari jesu knjigu znali,
srpski štili, a srpski pisali;
al vi sada nikako nećete
neg za nemar svakoja mećete.
Voliš dite za krmci poslati,
neg u skulu, da se uči, dati,
kojeno se još ni najist kade,
jer ga učiš već psovati mater?
Ti ga nećeš dobru naučiti,
kako će se samo prikrstiti,
neg se počmeš sam š njime igrati
i sramotne riči govoriti,
da materi on opsuje majku,
pak da biži k svojemu babajku.
"Neće tebe", ti mu još govoriš
i u zao čas po njega slobodiš,
"ne smije te ona se doditi,
jer ćemo mi kučku udariti,
neka plače tamo iza peću.
Je li tako, dragi sokoliću?"
Pak kad dite svoju mater zgodi,
onda tebi u tome ugodu;
ti se smiješ ludo vragometno,
što je dite već tako pametno.
Al da ono pameti imade
pak još svoju nesriću poznade,
ter da tebi on izvadi oči
kao jednom koji ga zlu uči,
to bi bila tvoja prava plaća,
kojano se zločincu povraća.
Takve li su riči roditelja
i prezgrišne dice prijatelja?
Takve li mu ti daješ nauke,
koji će ga dovesti na muke?
A ni tebi neće biti dobro,
to ti kažem ja, moj dragi pobro!
jer valjade da ga dobru učiš
i maleno jošter šibom mučiš,
da poštuje svoje roditelje
i ostale drage prijatelje,
pak da ljubi materinu ruku,
jer ga rodi podnašajuć muku.
Još je dite jedno teško brime,
na kog valja da potrošiš vreme
i naučiš Božje zapovidi,

nek krstjanski dobar život slidi.
Ako nećeš, ti si neprijatelj
i dičice tvoje pogubitelj,
koji radiš da pogubiš dite
na taj način, - vi sami vidite.
Jer kad čini kakogod zlo dilo,
tebi ga je pokarati milo,
i nauči krasti još iz mala,
pak najposli dojde na višala.
Ti si krivac svemu kolikomu,
da(t) ćeš razlog Bogu velikomu,
što ga nisi odmah pokarao,
kad si nad njim svu oblast imao,
neg zlo činit njemu dopustio;
indi vidiš, da si ga ubio.
Eto dakle, što mu tvoja šala
tužnu dade: - pogana višala!
Ti sam znadeš svitovnu pravicu,
da pogubi svakog ubojicu.
Kakvo li ćeš imat gor ufanje
za takovo grišno dilovanje!

V.

SATIR KAZUJE DA U SLAVONIJI IMAJU SKULE, ALI KAKOVE?

Malo prije ja sam govorio
i na vašu zemlju potvorio,
da u njojzi skula ne imade,
al mi sada baš na pamet pade:
ima, reko(h), u svakomu selu
po tri skule; poslušaj me, velju,
dok ti kažem, otkud su postale
i kako su od Turak ostale.
Kada Turke jednoč istiraste
i iz vaše zemlje protiraste,
pak odoše janjičari Turci
medečući ko pomamni vuci;
al vam prije zemlju otrovaše
i vražje vam skule ostaviše
kojeno vi i danas slidite.
Zar ste slipi, tere ne vidite?
Po tri skule svagdi ostaviše
i u svakom selu namistiše:

prva skula naziva se "prelo",
druga "divan", iliti "posilo"
treća "kolo", gdi se uče igrat
i svakakve lakrdije pivat,
od kojih ću sada govoriti,
al mi nemoj štogod zamiriti,
dok ti kažem, kakove su skule,
da Bog dade, da bi se rasule!
Kakogod je za Turaka bilo,
onako je baš i sada dilo.
Prva skula uvečer počima
pak već slidit do po noći ima.
U nju idu momci i divojke
i donesu posle svakojake:
koja prelu, koja svile plave,
pak ond' vezu nidra i rukave.
Hoćeš znati što se jošter uče?
Ja ću kazat sve kako se muče:
žensko presti, a muško tamburat,
obodvoje krast i ašikovat.
Brašno krađu i govedske masti,
peku pite i svakakve slasti,
gurabije i peksemetiće,
peku alvu i od brašna ptiće,
pak se mloga s otim izgovara,
da se ovdí nimalo ne vara,
niti ona što od kuće krade,
jerbo majka svaka svojoj dade.
Možebiti da ti ona dade,
ali za to sva kuća ne znade,
neg se čudi kud se štošta diva,
al na prelo poodnaša diva.
A mladići pokrađu duhane
ispod krova na koncu nizane,
pa kad vide da se neće znati,
on se šta god i većjega lati;
on ukrade novce i haljine
pak najposli dojde pod batine.
A kad ni to njemu ne naudi,
on se više ukrasti usudi,
dok ne dojde ta njegová šála
na vidilo pak i na višála.
Još se uče govorit sramotno,
jer tko ondi kog uči pametno?
Neg se čini njem nikakva dika,

kad ga čuje psovati divojka,
i ostale stvari nepristale
koje su jim od Turak ostale.
Ej Turčine, pogan nekrštena!
Nigda stvar ta ne bi ti proštena.
Što učini ti od Slavonije,
kojoj para prije bilo nije?!
Je l' to pravo trpit skule turske
u krstjanstvu i adete mrske?
Zato velim, moj dragi Slavonče,
domorodče i dobri junače,
to ni način dicu othraniti
i nesriće svake obraniti,
nit jim dati više i nauke;
nego slati ove među vuke.
Velim, ovce među vuke slati,
jer se momak' po pedeset lati
pak se oni igraju vukova, -*
kud ćeš gorjih od tih kurjakova?
Oni viju ko i drugi vuci,
a orluju ko pomamni Turci,
pak se pridnjak holjudinom tuče,
vika stoji: "Pristan', dobar vuče!"
Oni ob noć oko kola kašu,
a kad lipo sve kolo opašu,
onda stražnji pridnjima omahne
i sve kolo na zemlju obvale.
Pak kad bude od divojak' hrpa,
onda zgrabiv svaki svoju drpa,
dok je tkogod od 'nud ne rastira
i spavati doma ne protira.
Bože sveti, teške sliparije!
Ima l' tomu kakve likarije?
Sad mi kaži, moj dobri Slavonče,
progovori, ta što šutiš, momče?
Sad mi kaži, jesu li to vuci,
i još gori nego su kurjaci!
Jerbo kurjak ujide marvinče
ili drugo kakvogod imanče,
ali ovaj najbolje imanje,
tvoje kćeri ujide poštenje.
Zato velim i vami, divojke,
zemljakinje i moje Slavonke,
ne čuva se tako divičanstvo
a i vaše najveće bogatstvo.

Ne mećite u pogibil blago,
koje vam je od sveg svita drago,
jer poštenje velike je cine,
al vidite, što od njega čine!
Nego za svit uzmite divice,
Isusove drage zaručnice,
koja Katu, koja svetu Baru,
koja Orku, koja svetu Klaru,
vidi(t) ćete kako su živile,
i da nisu po noći hodile,
nego bile u svomu kvartiru
pak su doma sidile u miru
i kod kuće učile se presti
i grančice po rukavih vesti;
pokraj toga i knjigu učile,
jer se nisu po prelu mućile,
i učile pivat litanije, -
ali sada toga kod vas nije.
Zato i vi doma pribivajte,
roditelje vaše poštivajte;
možete se kod kuće pomoći,
ne hodajte na prelo po noći!

VI.

DRUGA TURSKA SKULA: KOLO

Druga skula "kolo" se naziva,
kako vami malo pri kaziva(h).
Ovo biva baš u svetkovine
i u dneve Bogu posvećene,
kamo idu mlade i divojke
i pivaju pisme svakojake.
Dok u svetac bio dan osvane,
i iz svoje postelje ustane,
odmah ide u bašće zelene
i natrga ružice rumene,
pak što može lipše nakiti se.
Mlogo puta ne vidi ni mise,
neg u kolo onako i ide,
koje majke čak do kola slide,
jer ne mogu kod kuće siditi,
neg bi rade u kolu viditi,
kako kćerce s dragim poskakuju

i kakve li pismice pivaju.
Kada kolo igra polagano,
 onda majka ustane lagano
pak na kćeri namišta marame
 il đerdane sitno nanizane;
il ako joj ispade kitica,
 ona čuva da ne zgrabe dica.
Kad se kolo u troje zaniše,
 i majka se sama u seb' niše
čini joj se da će poletiti,
 što kćer vidi s ašikom igrati.
A od sveca ni spomena nije,
 da bi išla pivat litanije.
One misle da se tako sveti
 dan svetčani i Bogu posveti,
što ne smije ništa poslovati,
 a grihota nije lindovati.
Moja draga! Bog ne veli tako,
 neg on vami govori ovako:
da šest dana sebi poslušete,
 a nedilju njemu poštuje,
ni do podne, nego vas dugi dan,
 jer je Bog to svagda od vas vridan,
misu gledeć i čuvši prediku,
 jer donosi vam hasnu veliku.
A kad bude tamo po pol dneva,
 onda one, gdi večernje nejma,
neka uče lipe bogomolje
 i drugima kazuju od volje
i pita ga tko ga je stvorio,
 tko li jadna gorke otkupio,
za koju li svrhu satvorio
 i svetim ga krstom posvetio,
i ostale krstjanske pravice
 otac, mati neka pita dice.
To je način svetac posvetiti,
 Stvoritelju svomu ugoditi;
ali nije u kolu pivati,
 Kraljevića ko sveca slaviti,
koji nije zaslužio slave,
 zalud ljudi što se o njem bave.
Sin je bio kralja Vukašina,
 pobigavši služi u Turčina:
od 'nud Srblje zvaše na mejdane,
 dokle teške ne dopade rane.

Velik biše i jak jogunica,
načinio dosta udovica;
ali njega ispod Nikopolja
baš u boju crna krvca polja;*
ondi mu je i Šarac ostao,
kojega je vinom napajao.
Te zato ga vrlo ljudi štiju
i dan danas od njega pivaju
na toliko da je veće došlo
u običaj i na svit izišlo
pivat pisme koje ne valjadu;
ali dobre niki stid imadu,
jer divojak nije stid pivati,
kada počmu u kolu igrati:
"Oj! u Marka, Kraljevića sina,
dobar konjic u potaji ima",
al u crkvi nejma tko početi,
jer jim dojde niki stid prokleti.
Bog bijaše lipo uredio
i grihoti stida naredio,
a dobroti neka bude lako,
vama svetci to kazuju tako.
Pak je vrag te stvari premetnuo
i na dobro stida nametnuo,
a grišiti neka bude lako,
jer on radi, da privari tako.
Projdite se, moja braćo draga,
takvih skula, smišljenih od vruga.
Vi znadete da je turski zakon
iznesao Muhamed napokon,
a vrag mu je u pomoći bio,
dok je lipše stvari izmislio,
kojegod su lagane po tilo,
među kojim i kolo je bilo.
Zato Turci najprvo počeše,
Muhamedu na grobu igraše
za ukazat nikoje veselje
Muhamedu svomu na poštenje.
Vidiš dakle da je od Turaka
došlo kolo, - da zla komšiluka!
Jerbo da je došlo od krstjana,
tog bi bilo i po drugih stranah.
Ali toga izvan Slavonije
nigdi nitko još vidio nije,
nego služe drugačije Bogu

vas dugi dan štogod većma mogu.
I u crkvu svekoliko ide,
za predikom svetu misu vide,
a po podne štiju evangelje
i svakakve molitve od želje;
pak dičicu oni uče štiti
katekismus i Boga moliti,
a ne idu u kolo igrati
i u svetac tako ludovati.
Ostavite vi takova dila,
koja Bogu nigda nisu mila,
neg molite vaše obrstare
i biskupe, crkve poglavare,
neka mole svitlu cesaricu,
vašu majku i vašu kraljicu,
baš MARIJU dragu TEREZIJU,
dugo vrime, Bože, poživi ju!
Milostivo neka zapovidi,
svaku župu da s meštrom providi,
kakono je u zemlji madžarskoj,
Moraviji i u zemlji Českoj,
koji bi vam mladež naučili,
da bi bolje Bogu poslužili,
štiti, pisat i Boga moliti.
Rugaju se vami vilaeti,
da od toga vi ništa ne znate,
jere skula takvih ne imate.
Drugačije, kad bi to imali,
bolje biste i nju poslužili,
jer u pismu sva uredba stoji,
svak bi znao od dužnosti svojih,
gdi mu valja kako učiniti,
kad bi znao štiti i pisati.
A vi da se njojzi obećate
i još virno opet zakunete,
krv proliti za njezinu službu
sve pokorno, ne imajuć tužbu,
kako su vam i oci činili,
krv prolili i virno služili.
Drugačije zahvalit ne znate,
kad tolike milosti primate.

VII.

TREĆA SKULA TURSKA: POSILO

Osim drugog imade "posilo",
ko s divanom ni se razdililo,
jer se žene skupe na sokaku,
baš u svetac i nedilju svaku,
pak već ondi vazdan mormoraju
o drugomu i ogovaraju,
da u selu nitko ne ostane,
koga njiov jezik ne dostane,
protresajuć svakog živa stanje,
život, način i svako imanje.
Jedna počme kazivat novine:
"Ja sam čula baš od jedne žene,
da je vaša Ivka isprošena,
prsten dala i već zaručena
za Marjana, babe Mare sina.
Ali, žene, je li to istina?"
"Muči, draga! O tom ne govori!"
opet njojzi druga odgovori:
"To ne more za nikada biti,
da će Marjan Ivku isprositi,
jer ja znadem tko je baba Mara,
da se ona uvijek vikce kara.
Kod nje snaha mora sužanj biti
nit joj može itko ugoditi,
ako ćeš joj ne znam što činiti,
sve za ništo ona će ciniti.
Žalibože onog pusta ruha,
gdi se s mirom neće najist kruha!
Da sam s njome, ja na babu Maru
ne bi išla da živim u karu.
Osim toga Marjan ašikuje
i Maricu Mrakovu miluje.
Evo sada baš godina dana,
ja Maricu vidim i Marjana
istom gdigod stojeć na sokaku,
ašikujuć divane u mraku.
Zato velim, gdi je ljubav taka,
tu i višje, to nas znade svaka.
Ako Ivka pojde za Marjana,
vidi(t) ćete do malo vrimena,
da će on nju te svaki dan biti.

Jer kako će silom ju ljubiti,
kad njegova nije bila volja,
jer Marica njem se čini bolja".
Kad razumi siromaška Ivka,
kakva od nje na sokaku vika,
ona prsten Marjanu povraća:
"Neću poći, karaju me bratja".
"Zašto, Ivko, moja dušo draga!
drž' taj prsten, ti ne čini vruga;
To je naša obidvih sramota,
tko je uzrok, onoga grihota.
Jal mi kaži tko te odgovara,
tko li na me koješta obara?"
Ivka veli: Promisli se dobro,
koji ti je najvirniji pobro,
i tko s tobom po noći druguje
pak se isto tobom poruguje".
"Sad znam tko je", Marjan odgovara,
"zato svatko neka sebe kara,
kad ne gleda s kim prijateljuje, -
pak on meni tako zafaljuje!
To je isti gospodinov sluga,
moj drug tobož, popala ga tuga!
kojemu sam dosta virovao,
al da budem, bolje, mirovao;
jer već vidim da on nije miran,
dok ni svomu gospodinu viran.
Kazat ću ti, al nek je med nami,
ti ne kazuj, Ivko, prid ženami.
On mi veli: "Ej moj dragi pobro!
da ti vidiš, kako mi je dobro.
Ja se lipo sluškinjama vladam,
pak men' dobro kad se i ne nadam.
Kad je obnoć, i kad svatko muči,
one znaju gdi jim stoje ključ, i
natoče mi po pun koršov vina,
kojemu je ponajbolja cina,
i kog isti moj gospodar pije;
u podrumu već boljega nije,
pak ja sebi načinim u štali
pod platinom jedan podrum mali
i u njega koršova postavim,
napijem se pak opet ostavim.
Kad se konjma zob i ječam daje,
uvik meni po šaka ostaje,

pak prodadem gdigod u mehani
i pijucam kad sam natehani.
Kad gospodin u štalu unide,
ja mu kažem da konj dobro jide.
Ako pita: "Jesi l' ga češao?"
"Nisam", velim, "neg istom pošao.
Kad on opet otide iz štale,
onda češem već kao od šale;
češagiju popadem u ruke,
al mi mlogo ne zadaje muke,
jer ga šuknem od uha do repa,
što bi bolje, jeda mu ne krepa!
A kad rekne da u bašči radim,
ta i gledam da se gdi oladim;
i kad vidim da tko k meni ide,
počmem kopat da me istom vide".
Jošter mlogo Marjan kazivaše,
al mu Ivka na odgovor daše:
"Što se toga, Marjane, dotiče,
grih jest smrtni, koj' u nebo viče,
kada slugi tko najam ustegne
pak u grihe kao u blato legne.
Ali i to u nebo vapije,
kad se sluga ukradom napije
pak prikodan većji dio spava,
il kad radi, isto šeprtljava.
Bog će jednog nevaljalog slugu,
viruj, metnut u veliku tugu,
jer Pravični svaka pravo plaća,
dobrim dobro, a zlo sa zlim vraća.
Josip služi pravo Putifara,
goso njega nikad ne pokara;
al od žene što siroma(h) pati,
Bog mu posli stostruko naplati;
u Egiptu posta poglavica.
Gle! što čini božanska pravica,
da i onaj koji virno služi,
ako ga tko i nepravo tuži,
il ako mu potpuno ne plati,
Bog to njemu posli nadoplati!
On postade veliki gospodar
i još kraljev nad žitom haznadar,
tako da su od dalekih strana,
kad bi komu pofalila hrana,
i kad gladno gdi nastane lito,

od Josipa kupovali žito.
Al i slugu Bog nevirnog kara,
koji krade i svog gosu vara,
da on sluga uvike ostane
i gospodar nikad ne postane".
Al kad začu moja baba Mara,
skoči, bratjo, koliko je stara;
ona trči na sokak prez duše,
čak se čuje kako jako puše.
Kako dojde, ta med žene side,
da ju one svekolike vide,
pak upita svoje snaše Ivke,
od kog čuše tako zle prilike,
da se Marjan i Marica ljube
i po noći da poštenje gube.
Ivka veli: "Meni kaže žena,
al joj ne znam kazati imena,
neg ću kazat onu tko njoj kaže,
je l' istina, il može bit laže".
Baba veli: "Neću ostaviti,
kapelanu hoću ju tužiti,
neka kuji on jezik zaveže,
da za drugim drugi put ne laže".
"Što ćeš više?" odgovara Ivka,
"izišla je svakolika vika
od njegove iste kuharice
Marjanovo dilo i Marice".
Moja bratjo, kada baba začu,
sve joj iskre iz očiju skaču;
ona viče, čak se u mlin čuje,
kako jadnu kuharicu psuje.
"Što me se je", veli "dolatila,
kad znam i ćud i njezina dila?
Sve se kaže, ko da je devota,
al u miru ne pusti sirota.
Evo ću ju tužit oficiru,
doklegodir ne bude u miru.
Onomadnje mi ovdi sidimo
i do duše svašto besidimo,
kako žene običaj imadu,
one uvek govoriti znadu.
Tu bijaše i naša gospoja
pak se s nami šali i nasmija.
Al dok dojde ova kuharica,
nakićena kao Madžarica,

ta i poče gospoju kazivat,
gospodina dila prokazivat,
kako se on njojzi čini viran,
al od drugih opet nije miran".
"Muči, babo!" odgovara Ivka,
"što te stoji na sokaku vika?
Jere će to naš gospodin čuti
i gospoju pravu ispsovati,
kada čuje da je ovdi bila
na sokaku i s nami sidila".
"Neka psuje", baba odgovara,
"i pravo je, ako ju pokara,
jer to nije njezina prilika
s nami sidit, gdi nas stoji vika,
i gdi žene za drugim govore,
ako neće da ju ogovore".
Istom baba još jezikom miče,
al eto ti kuharica viče:
Tko odnese njoj novine brže,
tko li kaza i u smutnju vrže?
Kuharica pametno se vlada
pak na babu ne kti iznenada,
neg plačući ona babu pita:
"Što to, babo, onoga ti svita?
Jer ti za mnom uvike mormoraš
i sirotu mene ogovaraš?
Što su tebi sluškinje skrivile?
Kako li bi sirote živile,
ako neće služit gospodara,
ili koga drugoga boljara,
koji bi je na svitu hranio
i oda zla štokakva branio?
Kako li bi boljari stajali,
kada ne bi svog slugu imali?"
"Dobro veliš, draga kćeri moja,
pametna si, to je srića tvoja.
Tko te uči, onaj te ne kara,
nemoj mislit, da te baka vara.
Dobro činiš služeć gospodara,
jer družinče virno ne obara
kuću gosi, kad ga virno služi,
i kada se gospodar ne tuži.
Al imade i sluškinja dosta,
ke ne paze ni mrsa ni posta,
neg ostave na hrpi tanjure

pak otidu ćutiti tambure,
a ovamo čine se devote
i oblače kao i sirote,
pak i od njih dosta smutnje bude,
i mlogi put uznemire ljude".
"Muči, vraže!" veli joj sluškinja,
"Ako služim, ja nisam robinja.
Kako možeš drugoga suditi,
a ne možeš na sebi viditi,
šta falingi i na tebi ima.
Pak ti misliš da svit dobro prima?
Ako služim ja u kapelana,
ne pohodim kao ti mehana,
nego radim pak se molim Bogu
i od griha ćuvam, kako mogu.
Al ne mogu od vašeg jezika,
jer ujide kao zmija nika
i iznaša svaku nepodobu
na priproste i baš na gospodu.
Teb' je žao, što još nisi mlada,
zato nećeš ostavit hinada,
a ni onda, dok si mlada bila,
ništa dobra nisi učinila,
neg lajala kako i sad laješ,
dici čaraš i ugljenjem baješ,
i čarajuć moliš pozdravljenje,
da od ljudi imaš virovanje.
Ti bo misliš, da Bog moljbu sluša,
kad tko hoće da koje zlo kuša.
Od aršina dugo ćislo pružiš
pak uzdišeš i veće se tužiš,
i nad njime po vazdan preživlaš,
a Bog znade gdi tad pamet imaš.
Na prediki i pod misom spavaš
i mlađemu zao izgled davaš,
pak još misliš da jesi devota,
men' zamirjaš, koja sam sirota.
Ćuti, babo, da ti jednu kažem,
nemoj mislit, da ja ovdi lažem:
jesi li ti rekla na krštenju
i istoćnog griha oproštenju,
da viruješ u jednoga Boga,
u Trojici jednog svemogoga,
i sotone sasvim se odrićeš?
Pak ćaranjem opet njega vićeš.

Kamo vira, kamo obećanje,
gdi je tvoj Bog, gdi ti je ufanje?
Od sotone ti tražiš pomoći,
koji ob dan ne smije pomoći,
nego ob noć, kad je veće tmina,
jer je svitlost samog Božjeg Sina.
Ja bi tebi kazala i veće,
al sam davno otišla od kuće".
Druga veli: "Ta šutite, žene,
dok ja kažem, poslušajte mene!
Moj muž sada postao trgovac,
uzajmio sto forinti novac',
pak otide na skelu na Savu,
ne znam kamo, briga me je samu, -
da mu sember sto krmaka dade
u Šopronu dok svinje prodade.
On dotira stotinu bravaca,
a ni dao ni polak novaca,
pak avliju moju izrovaše
i kuću mi malne potkopaše.
Kukuruzi on je stade hranit,
ja se ljuteć ne mogo(h) zabranit.
Nego jednoč, kada lipo svanu,
ja otido(h) gledat na tavanu!
kad ja dojdo(h) gledat kukuruze, -
prazan tavan! - pol'jaše me suze.
Otira je tamo do Kaniže
pak prodade malo i ponižje;
za stotinu debelih bravaca
ni uzeo ni polak novaca.
Barem glavno da on za nje uze!
Proda vola, kupi kukuruze.
Sad ne smije u Lukačev Šamac,
za sembera nek se brine jamac".
Treća reče, po imenu Ruža:
"Što ti, sestro, tako hvališ muža?
Ni za svakog takva trgovina,
koji nejma pun svoj podrum vina
i u dvoru ergelu goveda
i kovanluk pun voska i meda;
jal kom nije od oca ostalo
i koji se pomogao malo,
ter tko nejma baš svojih novaca
jali dosta konja i ovaca,
i tko ne zna kupit ni prodati,

neg se isto tuda posla lati,
pak on svinje hrani kukuruzi,
kano da mu uvik oru pluzi.
Ako će on trgovac postati,
neka se on arendaštva lati,
kako i naš niki dućandžija,
štono kod vas nigdi biše prija.
Onda će on bit pravi trgovac
i imati s obe strane novac:
od dućana i od arendaštva
i od kakva drugoga pajdaštva".
"Baš pogodi!" odgovara treća,
"U dva posla ni jednaka sreća.
Zar ti nisi čula poodavna
pripovidat od onog gavrana,
koji vidi prepelicu hodit
pak njezin hod ktijaše pogodit?
On se za njom hodeći namučī,
svoj ostavi, njezin ne nauči.
Ne kazuj mi, sestro, od krčmara,
koji točec svoj vilaet vara,
i u komu nejma nitko vire,
dokle prave on ne drži mire;
a u vino dok nalije vode,
istom vidiš, njeg u arešt vode.
Neg ako će postat zanatdžija,
nek on bude dobar safundžija.
To ja kažem, i moje je više,
on će skupo prodavati sviće.
A što velim jošter od safuna?
Bolje projde neg zločesta vuna".
"Šuti, draga", odgovara prva,
"Ništo b' rekla, još mi fali mrva.
Zar svaki vrag zna načinit sviću?
Ne, fala ti na tvojemu viću!
jer on u loj svinjskog metne sala,
pak izgori kao i mašala.
Ja preksinoć kupih za poturu,
pak ne dura ni za jednu uru,
još ne mogo(h) naprest ni vretena,
a izgori ko da je smetena.
Nejma boljeg od jednog pekara,
jer on barem nikoga ne vara,
nego krušac i zemličku peče
pak se vlada i još novca steče".

"To je dobro!" druga odgovara
izmed žena, po imenu Klara,
"da on katkad i na cinu gleda,
al on nikad drugačije ne da,
neg ako je i jeftino žito,
sve jednako on - crno mu lito. -
kruh prodaje i zemličku peče;
ni moguće da novca ne steče.
Ja jučere posla(h) po perece,
da jednime zabavim ditešce;
pak da vidiš, žalibog krajcara,
nejma ništa, nego ljude vara".
"To istina", rič joj uze Kata,
"nije bolji od jednoga tata,
koji svoga iskrnjeg privari,
krivo teče, a za grih ne mari.
Ali što ćeš? kad on drugač ne da?
Pak ni sudac neće da prigleda.
Takvi su ti i naši mesari,
reci barem, da on ne privari.
Bolji komad daje gospodarom,
a nama se uvijek tuži kvarom,
pak siromah neka kosti glođe,
mloga zdilom prazna kući ode.
Ja niki dan dojdo(h) u mesaru
pak mu reko(h): "Dragi gospodaru!
odsici mi dobar komad mesa,
imam gosti, - tako ti čudesa!"
Čekala sam i dva i tri sata,
dok odsiče komad suha vrata
i odriza ništo malo uha
i primetnu komad karapuha,
pak ktijaše da metne i dropca;
ja mu baci(h), jer neću ajnmokca.
Hotila sam da ga sucu tužim,
a je l' pravo da se isto ružim?
Mesar tuži jezikom govedskim,
bolje projde, nego ja slavonskim.
Zato skočiv s praznijem tanjurom
skuha(h) kokoš, ruča(h) s mojim Đurom.
Nejma, sestro, boljeg od mlinara,
bar siroma(h) on nikog ne vara,
nego koji dobro samlit znade,
uzme ušur, tebi tvoje dade.
još kada je kakva dobra srića,

namelje se puna brašna vrića".
"Nije tako!" od 'nud viče Klara.
"Zar ti ne znaš da on tebe vara?
Da oda šta on peče kolače
u pepelu i bile pogače,
neg od tvoga brašna odasije,
a teb' saspe u brašno posije!
Ja sam žito lijepo oprala,
da samelje, njemu u mlin dala;
a kada mi on povrati brašno,
odmah poznah, da ni sasvim časno,
jer je moje žito prominio,
za neprano svoje izminio,
A Bog znade kako ušur skida,
koliko li od koga otkida.
Ja nahodim najboljeg terziju,
jer on radi i na veresiju,
a nikoga privariti neće,
neg kad fali, još svoj komad meće".
"Nejmaš ništa!" veli joj Lucija.
"Ja donesoh nigdi malo prija
za dva rifa lipoga damaška,
da mi zobun načini pobaška:
pak znaš, sestro, kad se čovik boji,
zamoli(h) ga da prida mnoom kroji".
"Neće", veli, "bit damaške dosta,
nek pol rifa još pošalje Kosta".
Kad ja sutra po moj zobun dojdo(h)
i po sobi ništo motrit pojdo(h),
al mu žena u budžaku sidi,
ona misli: nitko ju ne vidi, -
od damaške dicit kroji kape.
Kad ja smotri(h), groznica me sape.
Ništa drugo od sebe ne znado(h),
jer u ruki ništa ne imado(h),
neg istrgo(h) iz ruku damašak,
ona skoči, maši se za rašak
i da mene udari po glavi,
al ju, sestro, malo ne udavi(h).
Zato velim: pravog gospodara
nejma boljeg od jednog čizmara,
jer on kroji sve od dobre kože,
lako proda i sebe pomože".
"Bar mi od njeg ništa ne govori",
usta Dora pak joj odgovori:

"Ja već znadem sve naše šustere:
dok što sprave, ta se i podere.
Osim toga svagda radit neće,
neg sve po dan nadilje odmeće.
A što steče priko sve nedilje,
neće ono da s' ženom podilje,
neg u svetac proždre u mehani
svojim društvom lipo natehani.
A kad dojde ponediljak plavi,
on se opet u mehani davi.
Ja sirota ne smijem iz kuće,
jerbo nejmam čestite obuće,
nego hodim ja i dica bosa,
snig je ovo, nije litnja rosa".
"Što vam drago", progovori Marta,
"najbolje je igrat se na karta,
jerbo čovik novca zadobije,
a svog ništa on prodao nije".
"Ne budali!" povika Pavlija.
"Znaš, kockarom kakva je avlija,
da u njozi ništa ne imade,
jerbo kockar sve proigrat znade.
Moj muž biše naučio prije
lombre, triset i što vraga nije,
dok ne rasu do poslidnjeg novca;
sad u kući ne imadem lonca.
Što se igra, kad nejma aduta,
jal se barem ne ukloni s puta,
neg pomaže, pak postane platko,
a sutra mu nije jilo slatko.
Jal da barem dugo ne ostane;
al on neće, nego i osvane,
pak ujutru nejma nigdi mira,
nego traži komadić papira,
da pošalje ono što je dužan,
a obut se nejma u što tužan!
Pa još meni da oči zamaže:
"Dobio sam pet forinti", kaže.
Ja ne znadem, koji belaj sada?
Gospoda se igraše do sada,
koji dosta imaju novaca,
svoja dobra, konja i ovaca,
ali samo da vrime potroše,
dva tri sata, pa mlogo ne troše.
Pak je ove pristalo i gledat;

ali da je to šusterom ne dat!
Jer kad valja da što sašivaju,
onda oni na kocke igraju.
I viruj mi, mlogi zanatdžija
s ove igre posta inaddžija;
Što prikodan zanatom zasluži,
to proigra, žena mu se tuži.
Još da se ni faro ukinuo,
mlogi bi s njeg ta i poginuo.
Kvit a duplo, nigdi te ne bilo!
s mlogoga ti poskida odilo.
Ja ti kažem, moja sestro Marta,
nij' za svakog igrat se na karta,
jer tkogod se često igra vojte,
poskidat će sa ćurdije rojte".
Tada reče imenom Milica
i poštena jedna udovica:
"Je l' vam, druge, još štogod ostalo,
što se nije ovdi protresalo?
Od toliko poštenih majstora
nitko nije prez vašeg ukora.
Da to oni kakogod začuju,
ja bi rada da vas izapsuju".
"Te zašto bi?" njoj odgovaraju,
"a jer oni za nam mormoraju?
Hodmo kući, dosta smo sidile
I site se već nabesidile".

VIII.

DIVAN

Još imade osobita skula,
da Bog dade, da bi se rasula!
koju Turci kod vas ostaviše
i "divan" joj ime nadivaše.
Pak i vaši idu na divane,
zalud side i puše duhane.
I u svetac i u poslendane
oni šeću pak još lindovane,
a posao neuraden stoji.
Nit tko mari, nit se Boga boji,
jere nejma doma gospodara,
u mehani on se razgovara.

A kad od 'nud tako pijan dojde,
on po kući već bučiti pojde;
oko kuće svu čeljad rastira,
tu je duša, tu se psuje vira.
"Zašto niste išli na posao,
neg čekali, dok sam ja došao?
Zar prez mene to ne more biti?
Ne date mi s mirom vina piti".
Ej davori takvi domaćine,
koji piješ, a kuća ti gine!
Ta, zli družo, zar ti nisi znao,
da ti i sam moraš na posao?
Najpri valja da ti zapovidiš,
pak da onda sam k poslu prividiš,
i da budeš na svakomu mistu,
ako želiš imat kuću čistu,
jer gdi nije oko gospodara,
ne radi se, nego se obara.
Mudri ljudi, koji pamet slide,
još u večer mladim zapovide,
baš kad pojdu skupa večerati,
on jim stane tako govoriti:
"Ako Bog da, ter živi budemo
valja da se rano probudimo
i prikrstiv Bogu pomolimo,
pak za poslom svaki otidemo.
Ti ćeš, Petre, žito zagraditi,
a ti, Pavle, ono poorati,
što ste danas malo ostavili,
da budete barem sastavili.
A ti, Luka, otidi u drva,
jer jih, sinko, već imamo mrva.
Ti, Andrija, ići ćeš na stražu,
kako meni desetnici kažu;
al očisti sve tvoje oružje,
da se na te gospodi ne tuže.
Vi pak, žene, čistite pšenicu,
da odvezem ja u vodenicu.
A što se pak pastira dotiče,
sav komšiluk i sve selo viče,
da jim s marvom oni čine kvare
i u tomu men' zadaju kare.
Ja ne mogu plaćati potricu,
biti ću je, uzamši palicu.
Ako l' vrime radit ne uzdade,

a vi kući, to vas svaki znade,
pak dilajte pod kolnicom zbice.
Stare su nam veće i ornice,
i još više poslova imade,
kad je kiša, pak se radit dade".
Kad ujutru bio dan osvane,
on valjade da najpri ustane,
svokolike za poslom opravi
i nikoga zalud ne ostavi,
pak da posli ide prividiti,
kako će se svašto uraditi.
I k večeru nek prikaže svaki,
tko je posao uradio kaki,
da on opet zapovidat znade,
što se sutra raditi imade.
Još su posli jednog gospodara,
koji mlade miluje i kara,
da nastoji on najviše na to
i da gleda, - gospodar je zato -
da jedinstvo imaju i slogu,
lipo živu i mole se Bogu,
jer gdi nejma takovih poslova,
ondi nejma Božjeg blagosova.
Ako će ti čeljad biti virna,
i u kući pribivati mirna,
budi i ti u vladanju viran,
pak ćeš biti od kućana miran.
Nemoj ništa s' ženom baškalučit
nit, kad karaš, po svoj kući bučit,
nego njemu donesi prid oči,
da ti i sam posli posvidoči,
da ne valja kako on diluje,
pokori se pak tebe miluje.
Još ti moraš, gospodaru, znati,
kako valja mlađega karati.
Jer truncanje čeljade pobuni
i većma ga jošter uzjoguni;
ne boji se, nego na te žali.
Neće radit, neg za kućom bali.
Mlogi gazda sam čeljad pokvari,
kad jednako on za nje ne mari,
nego jedno on bolje miluje
i neg drugim njemu nasliduje.
Sveti Pavao na to vrlo više,
gospodara baš se to dotiče:

"Tkogodir se ne brine za mlade,
onaj svaki pogibio nađe,
i ne uči svojih podložnika,
on je gorji i od nevirnika.

IX.

MOLJBA

Jošter jedan običaj imade,
tog Slavonac inesetni znade,
i ovaj se kod njih "moljba" zove,
jer u svetac na posao zove.
Lip običaj i dostojan fale,
al se ljudi sada š njime šale,
jer ni moljba za moguće ljude,
neg sirote udovice hude,
koja nejma čime uzorati
niti sebi hrane dobaviti.
Stari ljudi, to je kod njih bilo
ova moljba jedno dobro dilo,
koje oni činiše ubogu,
da bi samo ugodili Bogu.
Jer Isukrst vam ovako veli,
koji vami svim spasenje želi:
"Uistinu ja govorim vami,
da sirota bit će uvijek s vami;
ali tkogod što siroti dade,
neka dobro onaj svaki znade,
ako bude to u moje ime,
dat će mu se u najskrajnje vrime.
Tko će dobro učiniti komu,
nek učini onom ubogomu,
koji njemu nejma čim platiti,
niti truda na svitu vratiti.
Dat će mu se svekoliko gori
baš moj otac u nebeskih korih.
Al ako ti onomu učiniš,
koji ima, pak i plaću primiš,
nećeš za to drugu primit gori,
jere si ju već imao doli".
Ako dakle hoćeš dobro dilo
učiniti, ko je Bogu milo
i po tvoju istu dušu dobro,

čini ovak' ti, moj dragi pobro:
kad te moli koja udovica
jali druga koja sirotica,
uradi joj ti od dobre volje,
na 'nom svitu bit će po te bolje,
o tvom trošku, a ni od nje plaće,
jer onamo teb' Sabaot da(t) će.
A mogućnu što na moljbu ideš,
nejmaš ništa izvan što pojideš.
A još ni to nije dobro dilo,
jer mogućnu, ni siroti bilo.
Drugačije da taj boljar znade,
koliko ga takva moljba stade,
on ju ne bi nigda sastavio
ni svojim se dobrom rastavio.
Jer on skupi stotinu čeljadi,
koje stari(h), ali više mladi(h),
kolje vola i gdikoje jagnje,
kupi sino il pšenicu žanje,
pak je ondi tri puta nahrani
i piti jim ništa ne zabrani.
Al počuti što mu se dogodi,
jer zlo vrime baš onda pogodi,
i ako je baš i dao misu,
poslenici al' ju čuli nisu.
Zarad toga i Bog se rasrdi,
što se njemu svetkovina grdi,
pak on vitra i pošalje leda*
i boljaru uraditi ne da,
neg potuče njemu kukuruze,
kad je vidi, poliju ga suze.
Ako ne bi baš ni toga bilo,
opet njemu ne valjade dilo,
jere moljba više kvara čini,
nego hasne onaj dan učini.
Utiču se pak zločesto rade,
mlogo puta s gazdom se inade:
"Ako sam ti na moljbu došao,
ja ti nisam za novce pošao,
niti ćeš mi novci naplatiti,
što sam vridan, ono ću raditi".
A kad gazda esapiti lati,
al se njemu ni polak ne plati,
nego najde da je više dao
nego žita u hambar sabrao.

Što je hasna s takvim dilovanjem
i u svetac moljbom poslovanjem?
Više valja četvero čeljadi,
što prez sveca teb' za novce radi,
neg da skupiš stotinu na moljbu
pak da vazdan š njima imaš koljbu.
Teb' se čini da je jeftinije, -
proesapi, vidi(t) ćeš da nije.

X.

PIROVI

Od pirova ne mogu mučati,
nego hoću i nje iskušati.
Da ti kažem, moj dobri Slavonče,
koja ludost kad se ženi momče.
Jer kada vi svog sina ženite,
ne pitate niti mu velite,
je li njemu divojka u volji,
hoće l' živit š njom u dobroj volji;
neg tražite sebi prijatelja
i prosite gdi je vami volja,
pak se posli mladinci ne ljube,
neg od zlobe i dušu izgube.
To je ludost, većja se ne može,
sačuvaj vas, svemogući Bože!
Neg tražite što je njemu drago,
jer na svitu nije veće blago,
neg kad čovik sa svakim u miru
lipo živi, drži svetu viru.
Istina je da i ovo valja,
da mladinac pita roditelja,
da mu oni svoje više dadu,
jer od toga oni bolje znadu,
a pak to se ne radi za vrime,
nego uvijek, dok je živo ime.
Ali oni neka jim ne smetu,
jerbo čine njim veliku štetu;
kako babe običaj imadu,
pak još kćeri za njega ne dadu,
neg rastave od miloga dragu,
pak otidu i najposli k vragu.
Druga ludost koju vi činite,

da ju barem dobro promislite,
pak gledate, je l' kakva dobrotu,
ako će bit ona i sirota,
i još da je barem dobre ćudi,
da poslije ne smućuje ljudi;
pokraj toga da bude poštena
i rukama svojim poslena.
A ne gledaj što imade ruha,
a ne znade ni ispeći kruha,
niti znade zgotovit jedžeka,
neg da joj je gledat u čovika,
jer se nije kod oca mučila
ni ženskoga posla naučila,
što joj valja, kad postane mlada,
i kako se jedna kuća vlada;
pak kako će postat kućanica
i nazvat se dobra gazdarica;
neg je mlogo vrime potrošila
i otčina posla ostavila,
dok je ruho u sanduk složila,
za udaju sebe pripravila;
pak kada se za tebe udade,
onda ruho kod tebe prodade
i svatovom marame podili, -
koja hasna s otakvima dili?*

A za tebe skoro ne ostavi,
što bi samo prostrla po slami,
nego nejma ni dobre postelje,
a perine ni vidit od želje.
Pusto perje priko sve godine
zaludu vam ode i pogine,
ne znate se od njega pomoći,
kako biste spavali u noći,
nego ono što druga kupuje,
nit vam valja niti vam tribuje.*

Ostavite takove ludosti,
zaklinjem vas, tako vam mladosti!
Neg neka ti donese košulje
i k otomu mekane postelje,
pak još stolnjak i gdikog ručnika,
što će prostrt prid svog zaručnika,
a ni triba da podili dare
pak da tebi ona čini kvare,
jere Turci tako običaju
i darove i dandanas daju.

Treća ludost: kada isprositate,
vi toliki trošak učinite,
da je veće na toliko spalo
i trošenje toliko nastalo,
da siromah ženit se ne može,
koji troška tolikog ne smože;
jer ti skupiš trideset svatova
i toliko žena i hatova,
pak pojidu za nedilju dana
tvoju hranu, na godinu dana
što bi tebi s mladom dosta bilo,
da se ne bi onda potrošilo.
Jošter čovik ne bi ni žalio
ni za troškom toliko balio,
da ne čine drugačijeg kvara,
koji kuću na zemlju obara.
Jer kada se svatovi opiju,
oko kuće kokoše pobiju,
mlogo puta baš i hranjenika,
jer je kod njih tad sloboda nika;
i ostale čine nepodobe,
siromahu svu kuću porobe
ne pazeći ni što je sramota,
nek ne znaju bar što je grihota.
Sad mi kaži koju imaš fajdu,
kad ti ljudma ne ispuniš kajdu?
Jer se mlogi ondi i pobljuje,
kada pojde, teb' ne zafaljuje,
neg ti jošter i mater opsuje,
pak ni tebe ni pir ne poštuje.
A sutradan, kada dan osvane,
koji more, taj rano ustane
pak on dojde, ni da tebe diči,
nego da se kod tebe izliči.
Projdite se takvih lakrdija,
koje nisu nego vridne smija.
Što ti nosiš crljena barjaka
pak običaj slidiš od Turaka,
to ni lipo ni dostojno fale,
nego istom što se ljudi šale.
Prem od toga da nitko ne piše,
al od osam ne tribuje višje.
Zovni kuma i još starog svata,
i divera, potvorenog brata,
i još jednog, koji razgovara,

al neka ti kuću ne obara;
pak dobavi bubanj i svirale,
baš ako ćeš i tambure male.
Možeš zovnut i ženskoga uha,
jer je prez njih pir i gozba gluha,
koje će ti uz bubanj igrati,
diveruše snašu zabavljati.
Ako ti je u selu divojka,
to je za te još bolja prilika:
ti se vinčaj pak na ručak idi
i onaj dan sa gostima sidi;
igraj, pivaj i veseli ljude,
neka svaki dobre volje bude.
Ako li je u drugomu selu,
ti divojku dovedi veselu
pak drugi dan svatove posluži,
nek se na te nijedan ne tuži.
Al ne valja što jedno činite,
što divojku samu zatvorite,
pak vam sidi sama u komori,
a ni s kime vas dan ne govori,
nego samo pustite divera,
da joj služi i nju razgovara.
To vi turske slidite adete,
jerbo od njih to sve imadete;
to ni lipo nit fale dostojno,
niti ljudski, niti baš pošteno.
Promislite, je li to prilika,
kad se ženi momče i divojka?
Vi činite svaka naopako,
viruj meni, to ne valja tako.
Jer čije je najvećje veselje,
onog valja metnut u pročelje,
nju med kumu i med diverušu,
nek se šale i nek heglendišu,
a on valja da kod kuma sidi
i svatove svekolike vidi;
a diveri neka svima služe
to je dužnost, neka se ne tuže.
Pak kad onog dana probavite
i ženidbu lipo proslavite,
zafali jim, neka kući idu,
neka tebi svega ne pojidu,
nego sebe nek promisli svaki,
što seb' želi, to i drugom taki.

XI.

ČARANJE I KRIVOTVORNOST OKOLO VINČANJA

Jošter jedno napomenut hoću,
kod vinčanja kakvu čine zloću.
Kada pojde od svoje matere,
još ju ondi babe nagovore:
"Kada bude ona na vinčanju,
nek se mladić pritisne uza nju,
da se kroz vas progledat ne može,
jer vam, sinko, nahuditi može.
I još da mu, ako kako moreš,
polagano i na nogu staneš,
pak još prije nego š njime ležeš,
kolikogod uzlića zavežeš,
onoliko neće godinica
tebi, sinko, dosaditi dica,
neg ćeš biti lipa i rumena,
kao da si jučer dovedena.
A kad budeš š njime u postelji,
i on tebe primi i zagrlji,
pazi, ne daj prsa doditi se,
jere će te zaboliti sise" -
i ostalu vragoliju mlogu,
od kojih već govorit ne mogu.
Davor, babo! baš si ti sotona,
i još gorja, neg je ista ona!
Od kuda ti taj nauk imadeš?
Otkuda li sve te stvari znadeš?
Valjada si u Egiptu* bila,
dok si takve čarolije svila,
il' može bit od bule učila,
iz ćitapa što je naučila;
a ovamo ne znaš očenaša
niti pravo što je vira naša.
Gdi to stoji u Svetomu pismu,
da se jedno uz drugo pritisnu,
kada služe sveti sakramenat,
viru daju i počmu zaklinjat?
Ženidba je sakramenat sveti,
koga Isus baš glavom posveti,
kad je bio u Kani na piru,

sa svatovi sid'jaše u miru.
Tu bijaše i njegova mati,
koja hoti pira darovati,
pak zamoli svoga dragog sina,
da od vode njim načini vina.
Al kako će načinjati vami,
kad ga nejma nigdi među vami?
Jer on neće u kuću unići,
gdi se čara i vežu uzličići.
U zao čas ga onda zavezala,
a u drugi opet odvezala,
kakono ga ni odvezat nećeš,
jerbo Boga ti na stranu mećeš,
a viruješ crne čarolije
i ostale turske vragolije.
Zašto tebe tvoja draga mati,
kad ti pojde, nauči čarati?
A ne kaza kako ćeš roditi
i dičicu Bogu odgojiti;
i ne kaza što će reć ženidba,
koja l' od nje hasna i potriba;
pak ne reče: "Moja draga kćeri,
ti ćeš mi se udati k večeri,
al' si mlada i joštere luda,
ne znaš ništa od ženidbe huda,
neg poslušaj, ja ću ti kazati,
što će tebi i posli valjati.
To bijaše u počelu vika,
kad Bog stvori od zemlje čovika.
On ga stvori na svoju priliku,
da ga slavi i daje mu diku,
pak ga u raj zemaljski uvede,
neka gleda božanske uredbe,
i još njemu tako zapovidi:
"Od svakoga stabla voće jidi,
al od onog ti ne jidi stabla
od poznanja dobrote i od zla;
jer ako ga budeš okusio,
smrtju onda ti budeš umrio".
Jošter reče Svemogući tako:
"Nije dobro čoviku ovako
biti samu a prez pomoćnika;
načinimo, nek mu je prilika.
Tada vrže sanak na čovika,
uze rebro iz njegova boka

i satvori njemu pomoćnika,
neka mu je u svemu prilika.
Kada čovik oda sna progleda
i kraj sebe on ženu ugleda:
"Ovo" reče, "kost od kosti moje,
a i meso baš od puti moje,
zato nek se mužatica zove,
jere posta od kosti muževe".
I zato će unapridak biti,
da će čovik svaka ostaviti,
oca, mater prije ostaviti,
a ženi se svojoj pridružiti,
i biti će dva u jednoj puti,
kako jedno tilo će živiti.
Ali zmiija fališnija biše
neg sve zvirje, kako Pismo piše,
pokle ona ženu nagovori,
da okusi, pak da se umori.
"Je li", reče, "Bog zapovidio
i od stabal jisti zabranio?"
"Mi jidemo", Eva odgovara,
lipo voće od sviju stabala,
al od onog što je u pol raja,
ne smijemo baš ni blizu kraja,
jer ako se budemo doditi,
morat ćemo obodvo umriti".
"Niti ćete", odgovara zmiija,
"to se neće dogoditi zbilja,
neg Bog vami zarad tog ne dade,
jer on dobro unapridak znade,
kad stanete od tog stabla jisti,
oči će se vaše otvoriti,
i vi ćete kako i Bog biti,
dobro od zla razlučit umiti".
Žena gleda plemenito stablo,
lipo gledat, a slatko za jilo.
Uze voćku pak ju i pojide,
uze drugu pak i mužu dade.
Tada jim se oči otvoriše,
da su goli, tu odmah vidiše,
oni lista od smokve uzeše
i od njega zaprege spletoše.
Al kad oni Božji glas slišaše,
koji onda po raju hodaše,
oni se tad vrlo pripadoše,

i pod stabla obadvo sakriše.
Bog ga viče: "Adame! Adame!
Gdi si sada? Izajdi prida me!"
Ali Adam Bogu odgovara,
jere vidi da se na njeg kara:
"Ja sam" veli, "Tvoj sad glas slišao,
pak sam zato ovdi unišao,
i jerbo sam sada gol ostao,
zato si me pod stablom zastao".
"Tko ti kažeš da si gol ostao?"
Bog mu veli: "Nisi li koštao
Od 'nog stabla, što sam zabranio,
da ne jideš teb' zapovidio?"
Adam veli: "Žena me privari,
koju meni ti od rebra stvori;
ona uze pak i meni dade,
ja pojido(h) pak i gol ostade".
Svemogući tako reče ženi:
"Zašto, ženo, ti tako učini?"
Ali ona njemu odgovori:
"Da ja jidem, zmija nagovori".
Tad Bog zmiji govori ovako:
"Pokle si ti učinila tako,
prokleta si izmed svih živina,
jer si puna zloće i krivina.
Na trbuhu moraš uvik listi,
misto hrane crnu zemlju jisti;
učinit ću svadnju među tobom,
među ženom i vašim simenom,
i ono će tvoju glavu zgnjesti,
a ti ćeš ga sve za petu gristi".
"A ti, ženo" - poče njoj govorit,
"ja ću tebi mlogo tuge stvorit;
navlastito kada budeš trudna,
svakojako mučit ćeš se hudna,
i s mukom ćeš poroditi dicu,
jer učini toliku krivicu.
Ja ću tvoju volju podložiti
tvomu mužu i tebe pridati,
i ti mu se moraš pokoriti,
a on će ti tvoj gospodar biti".
Pak Adamu tužnu progovori,
našem ocu tako Bog govori:
"Kada si ti ženu poslušao
i zapovid moju ne slušao,

neg od stabla onoga si jio,
što sam tebi zabranio bio,
prokleta ti neka zemlja bude;
kad ju oreš, neka imaš trude;
trn i dračje nek ti ona nosi,
jer prida mnom ti sagrišio si.
S teškim znojem moraš se hraniti
i na svitu oda zla braniti,
doklegodir ne budeš postao
crna zemlja, otkud si došao;
jer si zemlja pak ćeš zemlja biti
i u nju se opet povratiti".
Sada vidiš, moja kćeri draga,
ovaj nauk svrhu svega blaga,
i da je to baš zapovid Božja,
da je žena svom mužu podložna.
Živi dakle š njim u dobroj volji,
razgovaraj njega u nevolji.
Kad si kriva i kad te pokara,
žena mužu nek ne odgovara,
nego njega lipim ričma moli
i vlada se po njegovoj volji.
Ako li mu baš ni kriva nisi,
to od tvoje još dužnosti visi,
da podnašaš njegove falinke,
prid njim šutiš i ne činiš vike.
Jer ako ćeš vatru ugasiti,
nemoj na nju drva nabaciti,
nego vodu, od koje se trne,
tako šuteć srčba se utrne.
Imat ćete tuge i žalosti
i progonstva svakojakog dosti,
ali pazi, nemoj se smutiti,
nego valja u Boga ufati".

XII.

NAČIN LIPO ŽIVITI SA SVOJIM DRUGOM I ISPISANJE JEDNE ZLE ŽENE

Hoder amo i ti, zaručniče,
pak poslušaj, šti ti Pismo viče.
Jesi l' čuo što ja sad govori(h)?
Kak' od zemlje bog čovika stvori,
pak ga čovik takija uvridi

i pristupi svete zapovidi.
Zato ga Bog ondi i pokara
i iz raja zemaljskog istira,
neka ide na svit med živine,
jer učini tolike krivine,
pak nek s trudom crnu zemlju ore
i hrani se s' ženom, kako more.
Ode Adam tužan i žalostan,
porad griha baš čisto bolestan.
On izmisli svakakve zanate
i k otomu načini alate;
uze pluga pak on zemlju para
i svojom se ženom razgovara:
"Ah, hoće li kadgod doći vrime,
što Bog reče da će žensko sime
holoj zmiji nje glavu satrti,
nas od ovog griha otkupiti
pak nas s dragim Bogom pomiriti
i od srčbe njega umiriti!"
Adam ima veliko ufanje
baš u Božje sveto obećanje,
da će doći posli njega žena,
od koje će krvi i plemena
roditi se njegov Otkupitelj,
Isus dragi i mili spasitelj.
Tako i ti, dobri zaručniče
i Adamov grišni naslidniče,
ti si njemu priličan u svemu,
događa se tebi ko i njemu.
Jer dok Adam ženu ne imaše,
on se ničim tada ne brinaše,
neg kod Boga u milosti bio,
plemenito, lipo voće jio.
Ali kako on ugleda ženu,
ta ga odmah ona priokrenu
i privari baš na očiglede,
da on voćku zabranjenu jede,
pak u brigu njegov i sebe vrže,
da su goli, poznadoše brže.
Tako i ti, dok se ne oženiš,
u milosti ti kod oca živiš
pak se ničim na svitu ne brineš,
neg što otac dobavi, to jideš.
Ali kako ti ženu isprosiš,
ta za brigu odmah i ositiš,

kako ćeš se na svitu hraniti
i oda zla svakakva braniti.
Tako valja da se ženom staraš
i u tugi s njome razgovaraš,
i joštere ustrpljenje imaš,
drage volje dobro i zlo primaš.
To ne valja da ti nju progoniš
i nogama ko robinju gaziš,
jere nije od nogu stvorena,
da je od tebe uvijek pogažena,
nit od glave, da se ne uzvisi
svrhu tebe i još ne pobisi,
neg od rebra, iz polak čovika,
da ju štimaš, jer ti je prilika.
To ni lipo da čovik i žena
jedno drugog sramote imena
prid bližnjima ili u mehani,
jali gdigod, kad su natehani,
i jedno se na drugoga tuži
i prid drugim svoga druga ruži,
pak kazuje njegove falinke,
viruj meni, to su zle prilike!
Nego valja da drug druga čuva
i falinke još većma ne kuha,
jer se ono i njega dotiče,
na njegova što tko druga viče.
Mlogi ima plemenitu ženu,
dobru, lipu i vrlo poštenu,
al ju sobom on isti pokvari,
jer ju često nagriza i kari.*
Ljubosumlje njega vrlo muče,
jer zlotvori takvog muža uče,
ter dok vidi da u kog pogleda,
on se boji da ljubavi ne da.
Ako li se tkogodir našali,
jal nju isti prid njime pofali,
pripade se pak mu odgovori
da on toga pravo ne govori.
Premda je laž, on tvrdo viruje
i u srcu svome ne miruje,
dok ne ide i nju ne izbije,
moja bratjo, a kriva mu nije!
Teško fali koji čini tako,
a ne gleda prije svakojako,
je l' istina što mu se kazuje,

da ni pizmen, koji prikazuje;
jer imade na 'vom svitu ljudi,
koji drugog baš od zlobe sudi,
niti zlotvor ne more viditi
dvoje složni(h) u miru živiti.
Drugačije muž i dobra žena,
dva pod kućom stupa podvržena,
koji drže jakost svukoliku
na ramenu i kuću toliku;
ako od njih kojegod porne,
i onaj se drugi kraj privrne.
Buduć dakle da je žena svaka
i slabija i ni tako jaka,
zato čovik i njezinu stranu
mora držat, prigledajuć na nju.
Al ne valja da joj uzrok dade
i on sam ju na srčbu navede,
pak ju opet on zato istuče
i ostalo zlo na se navuče.
Fali Boga što nije opaka,
jer je, momče, zla žena ovaka:
kada njojzi nije što po ćudi,
ne stidi se ni poštenih ljudi,
nego viče i po kući bući,
lupa vrati, kao vrag se muči,
ciči, ječi, pak oda zla plače,
kune, grdi i po kući skače.
Ti ju zoveš da ide ručati,
ali ona neće ni gledati,
nego veli: "Prid tobom je, žderi!
Neću jisti ni sad ni k večeri,
volim ovdi umriti od glada,
jer ću puknut od teškoga jada.
Bog ubio dušu i onomu,
tko je uzrok sužanstvu ovomu,
volila bi da sam s' udavila,
neg što sam se za te udavala".
"Muči, ženo! ako ti ustanem
i ako te za kose popanem,
svuč ću s tebe zobun i haljinu
pak ću uzet kakvugod batinu
i bit ću te, dokle dušu čujem,
jer ne mariš što se na te psujem".
"Udri! udri!" ona odgovara,
a ne mari što se na nju kara,

"ako ćeš me izsići na peke,
ja ću jošter govoriti teke,
jer zašto bi prid tobom šutila,
kad ti nisam ništa učinila?"
Ti ustaneš i ostaviš jilo,
jere ti je onako prisilo,
pak ju staneš oko sebe biti,
ali ona ne će ušutiti,
nego plače pak i zubmi škriplje,
čisto vatra iz usta joj siplje.
Vičuć tako sve selo uzbudi
i nakupi punu kuću ljudi,
pak se na te svakom živu tuži
i svakako prid ljudma naruži.
Ona veli: "Slušajte, komšije,
je li pravo da me čovik bije?
On svaku noć po svem selu hoda
a prezposlen ko kakvi uhoda,
pak na druge svaku večer troši
po pet, po šest i po deset groši.
Ja mu velim da se toga projde
i da kući na večeru dojde;
"Mi imamo što bi večerali,
hvala Bogu, ništa nam ne fali.
A imamo i sitne dičice,
koja nejma na seb' haljinice,
pak je valja štogod naučiti,
kako će moć i posli živiti.
Nemoj, dragi, neg se projdi toga,
imaj brigu svrhu doma tvoga,
da gledamo kuću uzmožiti,
a ne valja toliko trošiti".
Pak on neće, nego većma pije,
kad što reknem, onda mene bije.
"Što ti", veli, "meni zapovidaš
i uvik mi štošta pripovidaš?
Ja gospodar, a ti moja žena,
moraš šutit, jer ćeš biti b'jena".
Kako bi ja š njim dobro živila
i na njeg se ne bi rasrdila,
kada vidim da će rasut kuću,
pak već onda ja i dica kud ću?"
"O komšijo! ne valja t' posao,
u zao čas si ti tako pošao.
Žena tebe baš lipo svituje

i lipo te jošter ponukuje.
Fali Boga što je takva mudra,
nije ona zaslužila udra,*
nego š njome u ljubavi živi
i sam sebe za nepravdu krivi,
pak odsele ne hodaj po noći,
nego gledaj svu kuću pomoći;
dobro radeć mlađe nagovaraj
i svojim se drugom dogovaraj,
pak ostavi u napredak pitje,
i poslušaj i njezino više".

XIII.

OD GAZDALUKA STVOR KUĆA, MARVE DRŽANJE, ORANJE, KAZANI I DRUGA

Jošter moja, Slavonče, odluka
govoriti jest od gazdaluka,
da ti kažem kako vi činite,
što od kuće i drugog scinite.
Najpri: tebi kuća ne valjade,
to vas svaki i od sebe znade;
jer iznutra niti baš izvana,
nije ona ničim umazana,
neg izvana kroz brvna se vidi,
kako starac u zapečku sidi;
pak se ni ond' ne more ugriti,
jer pendžeri nisu zatvoriti,
neg onako stoje odjazen
cile zime i cile jeseni.
Pustu šumu zalud pokvariste²
i na vatru kod kuće složiste.
Što u zimi ti drva navoziš,
polovicu da u fati složiš,
mogao bi za novce prodati
i srčali-pendžere kupiti,
pak bi bolje kroz srču vidio
i u sobi u toplu sidio,
a ne bi se toliko mučio,
neg bi laglje drvaca skućio.
Drugo: nejmaš u sobi stolice
ni u kući čestite police,
nit je gdigod viditi ormara,
gdi se krušac i drugo zatvara,

neg po turski na zemlju sjedete
pak onako na zemlji jedete
i toliko kruha izrižete,
pak ni polak vi ne pojidete,
neg vam više zaludu otide,
nego što se svaki dan pojide.
Treće: svinje tolike imate,
od kih hasne tolike nejmate,
jer vam polje širom porovaju,
marve pašu tako iskopaju,
da ne ima gdi krava zagristi
nit se trave do sita najisti;
a u zimi pojidu vam žito,
pak kad bude i nastane lito,
i kad valja da se isprodaju,
onda one širom pocrkaju.
Što će mlogo, gdi ne ima žira
i gdi čovik svoju hranu dira?
Što je fajda, što svinje namiče,
kada hranu iz žitnice smiče?
Drugoj marvi ti naspravljaš sina,
- nemoj sumljit, to je sve istina, -
ali svinjam koje sina neće,
mora čovik da kukuruz meće,
pak on kuću u tomu ogazi
i do hrane druge ne dogazi,
neg za hranu opet novce dade,
a ne može da svinje prodade.
Drži svinja samo porad smoka,
a povišje od drugoga stoka,
od kog većju znaš da fajdu primaš
i oko šta manju trudbu imaš,
jerbo svagdi ne pristaje svašto,
gdi ni mista ni prilike na što.
A od krava što ću govoriti,
s tobom ovdi zaludu zboriti,
kad ti držiš sedam, osam krava,
to je, momče, sve istina prava;
al u zimi da tribuješ lika,
ne bi našao ti u kući mlika.
Kako hoćeš da ti mlika dade,
kad ju nitko timarit ne znade,
neg joj metneš sina u šljiviku,
ja ću tebi sad kazat priliku
pak i ono preko srca ždere,

jer po ledih snig i kiša dere.
Ako hoćeš ti krave držati
i još od njih ku hasnu imati,
sveži ti nju na uže u štali,
pak joj podaj, posija i soli,
musti ćeš ju baš i prez teleta,
ako toga i nije adeta.
Od četvrte govorit ću stvari,
koja mlogog domaćina kvari.
To je, družo, što kazani peku,
pak š njih mlogi baš ništa ne steku;
jer on hranu u polju ostavi,
a kod kuće kotao nastavi,
pak mu hrana gine i izmiče,
a on često pod kazan potiče,
samo da se puste nje nažvoka, -
ja se čudim, da mu nije žoka!
Al mu nije baš sasvim ni slatka,
jer u selu znade baba svaka,
gdi je kazan, jer jih stoji vika,
zato ima dosta pomoćnika:
tkogod projde, svatko mu pomaže,
koji kapak, koji civ zamaže,
a sve gleda, ima li bašice,
on bi hrgom, kad nejma čašice.
Kad mu pružiš, počme govoriti:
"Fala, brate! nemoj se trošiti;
jer ja nisam zarad tog došao,
neg sam konja tražiti pošao,
pak se evo kod tebe uvrati(h),
ne bi l' za nje što mogao znati;
jer mi osta baš požveno žito,
pokisnut će, pak crno mi lito!"
On govori, a uzima hrga:
"Zdrav mi bio! Fala, striče Grga".
"Bogu hvala", veli mu takija,
"što t' se vidi, je l' čemu rakija?"
"Dobra, brate, ništa ne govori,
kada istom ona tako gori;
čini mi se da je zagorila,
al' ne mari, bude govorila.
Po koliko hvataš od nje oka?
Je l' koliko fučija široka?"
"Sedam oka", Grga odgovara,
"od nje fatam", pak ga zagovara,

a žito mu sve stoji u polju,
oko njeg se eno svinje kolju.
Tako li je, moj dragi Slavonče?
Tako li se jedna kuća teče?
Jer ne ideš za čim si pošao,
neg si ovdi kazanu došao?
Nisu konji tude privezani
u pecari, gdi peku kazani,
neg u polju ili u livada'.
Ti to znadeš, ali što je fajda?
Jer ti voliš raditi o piću,
a nek vrane oko žita liću.
Rakija je gospodarstva dio,
kojeg, kad bi ti pametan bio,
morao bi u novac spraviti,
pak se hranit, odiću praviti,
kako mlogi ovaj način znade
pak pomalo drugim piti dade.
Al ti nećeš, neg dok kazan peče,
dotle tebi i rakija teče;
kad nestane u prosiči koma,
onda nosiš prazan sudić doma.
Onamo ti litina ostala,
a ovamo rakija nestala,
niotkud se pomogao nisi,
sada gledaj, siromaše, gdi si!
Još od pete stvari govorit ću,
protrest pluge i zemlju oriću.
Da vidimo, kako linci oru,
sa šta jutra danas ne pooru:
jerbo uvik pokasno ustanu,
još kasnije vole preći stanu,
i ufate po osam volova,
jal morebit toliko konjeva,
pak jih ide uz plug četverica,
jedan pluži, to su peterica.
Vika stoji s obe strane pluga,
tu je psovka, tu velika tuga,
da jednako voli neće vući,
pak je počmu s obe strane tući.
U tomu se i voli poplaše,
mlogo puta plug i jaram skrše.
Dok oprave, i pol dana projde,
međuto jim već i ručak dojde.
Oni glede sve na ručkaricu,

hoće l' donet na glavi miricu
i u ruki bokaru rakije,
da se težak siroma(h) napije,
jer su danas mlogo uradili
i orući pluga pokvarili.
Prez rakije ništa bit ne more,
jer se ne da orati, nebore!
Pak već na slog i ručati sjedu,
po tri sata promišljajuć jedu.
Jedan rekne: "Hajdemo orati,
jer nećemo danas poorati;
vidiš, sunce odskočilo gdi je,
a još polak poorano nije".
Drugi neće, nego odgovara
i još njega baš pomalo kara:
"Stani, momče! kud si navalio?
jošter nisam lulu zapalio;
a nek malo i marva počine,
zar ti hoćeš da nam sva izgine?
Ja kriv nisam što se orat ne da,
nek gospodar dojde pak nek gleda;
da mi nismo pluga poharali,
mi bismo to lako poorali".
Zatim pije, jer se njemu štuca,
traži lulu pak njom o dlan tuca,
vadi kesu i duhana riže,
kreše vatru pak se onda diže.
Dok zapali, projde firtalj sata,
jerbo dobra ne ima alata;
pak najposli jedva se nakane,
i orati po ručku ustane.
Al on neće da već vazdan ore,
dokle onog jutra ne poore,
nego samo do vrime užine.
"Vidiš", veli, "ti ove dužine!
To se danas ne more sorati,
valja nama vole nahraniti
a sutradan nek dojde, do zore
ta tri sloga poorati more".
Vidiš dakle, moj dobri težače
i dangubni jošter posleniče,
ne čudi se što ti nejmaš hrane,
kad tolike imadeš mahane.
To se kaže od težaka lini',*
al počuti kako rade ini:

koji zanat težački poznaju,
dobro rade pak dosta imaju.
Ovaj zanat od poljskog oranja
počeo je od svita postanja,
i najstariji od svakog zanata,
od kakva mu on drago alata.
Još ga Adam, naš otac, počeo
i svog sina Kaina učio;
posli toga u drugomu viku,
kad bi potop i svrha čoviku,
onda Noje od potopa osta,
patrijarka od svijetu nas posta
i nauči zanat od oranja,
sad od loze i marve držanja.
O! kako su u stara vremena
jagmili se, mojeg mi imena,
tko će bolje zemlju porati
ili marvu i ovce držati;
tad orači biše proštivani,
i nitko jim ne bijaše mani,
a najvećji tad se ne stidiše
čuvat ovce, kako Pismo piše,
pak su od njih izbirali kralje:
eno David, što ćeš tražit dalje?
A Mojsija s Bogom govoraše,
dok mu ovce pašu izbiraše;
i od drugih od plugova višje
rimski suci i cesari biše.
Kad bi stari plugove sprežali,
onaj bi dan ko svetac držali,
jer se radi o potrebnoj hrani,
tomu nitko nije bio mani.
A i sada, kada ljudi sprežu,
oni dobro jedan s drugim svežu,
za godinu da ga ne izdade,
plug i vole da mu vazda dade;
niti koji da vola prodade,
dok se ore, koji orat znade,
a misto njega da upregne junca,
koji ne zna, kakvogod jogunca;
dokle prije vozit ne nauči,
da ga posli oruč ne namuču;
jerbo ovo svekoliko smeta,
ne da orat, neg se čini šteta.
Gdi je pako plug u dobru stanju,

gdi se voli slože u oranju,
gdi vol znade svaki svoje misto,
kad je vraćat, znade vrime isto,
"Stu!" i "ćaja!" dobro razumije,
ondi sasvim teško orat nije;
ondi čovik ore od milina,
i može jih orati malina,
jerbo pridnjak znade gospodara,
il ga vraća il se na njegov kara,
pak siroma(h) onim jarkom ide
sve pokorno, drugi za njim slide.
Deder dakle, moj dobri težače
i pošteni joštere orače,
namaknider dva dobra pridnjaka,
il jelonju il' vranotu jaka,
pak još k njima tri jednaka para,
ti ćeš orat prez svakoga kara;
još kad dobro ugodiš crtalo,
nećeš znati za muku nimalo.

DRUGI DIO

SLAVONAC OTPIVA U VERŠE SATIRU

I.

*KAZUJE SATIRU DA JE SLAVONIJA SADA U DRUGAČIJEMU STANJU NEGO JE
ONDA BILA KADA JE NJEMU SATIR PRVI PUT PIVAO, GODINE 1762.*

Ej Satiru! gdi si dosad bio
ter me nisi davno pohodio?
Evo sada šesnajest godina,
a možebit i poviše ima,
kako mi dva jednoč razložismo
i od moje zemlje govorismo.
Ti me onda mlogočim ukori
i štošta mi dosta prigovori
da mi kuća ništa ne valjade,
i da u njoj ništa ne imade,
i da mi se čak kroz brvna vidi,

kako starac u zapećku sidi,
i ostale štokakve mahane
ti mi najde, ke nisu malane.
Dojdi sada, pak da ti ukažem
moju kuću, ne reci da lažem,
jer ja sada, fala budi Bogu,
imam kuću, živim kako mogu.
Sad imadem u kući ormara,
gdi se krušac i drugo zatvara,
pak imadem krevet i stolicu,
i čiviluk i klup i policu,
i joštere od srče pendžere,
sad mi kokoš papira ne dere.
Sad sam svaka u red postavio,
nisam ništa od 'nog ostavio,
čim si mene bio ukorio
i nehatnost na me oborio.
Sada dajem ja u skulu dicu
i joštere moju divičicu,
da se uči košulje sašivat,
kruh peč, plesti, jilo zgotovljivat,
da kad bude jednoč zaručnica,
neka bude dobra kućanica.
Da sad vidiš kakova su sela,
i kakva su sva čeljad vesela!
Ti bi sam se u seb' začudio
pak me ne bi nehatna kudio;
jer sva sela već u redu stoje,
svaka kuća ima misto svoje,
sve u redu i sve po numeri,
ti to vidi pak mi ne zameri.
I još motri posađeno voće,
redom stoji, tom zabavit tko će?
A drumovi kakovi su sada,³
takvi bili još nisu nikada:
svi široki, a drugo upravni,
mogu reći, da su mlogo slavni,
jer slobodno može svako proći,
kako obdan, tako u pol noći.
I ako što izgubiš na putu
jal u kakvom drugačijem kutu,
ništa ti se zatajat ne može.
Čudne stege, slava tebi Bože!
Još ti kažem u oči, Satiru,
već ne viči, neg budi u miru:

otkada se mi dva rastadosmo
i do sada još ne sastadosmo,
dojde Karlo nikoji Solenka
iz Latinske, il je izdaleka,
pak donese svilene bagude,
nek i kod nas svagdi svile bude.
Svilopredu kod nas ukoreni,
nek je hasna čoviku i ženi.
Jer nasadi zelenih dudova
i udata i ona udova,
pak se s otim mlogi potpomažu
potribice i još dug zamažu,
kako jedna kod nas udovica,
- al doduše pomažu joj dica, -
ona uze dva lota simena,
pak, tako mi mojega imena!
osam nedilj, što se o njih bavi,
lipa novce sebi zadobavi:
sedamdeset funti baš galeti,
osim onog što samo izleti;
za funt dobi četerest krajcara,
jerbo nitko ne smije da vara,
četrdeset forinti i više,
čini mi se da joj izbrojiše.
Dobro joj se naplati nadnica,
može živit i ona i dica.
Još ću ti se jednim pofaliti,
nemoj mislit da ću se šaliti:
hatove nam iz Beča poslaše
i badjavad, prez novaca daše.
Što ću tebi govoriti višje? -
ne znaš koji od kog lipši biše,
da mi od njih felu dobavimo
i s' dobrim se konji sastavimo.
Sad ću moći skupo konja dati
i od njega kuću pomagati,
kakono je naš niki Pavao
jednog takva ždripca prodavao
za petnajest zlatnije(h) dukata,
al je ždribac baš od onih hata.
Još ti kažem veseloga čela,
da ja imam veselje u pčela'.
Niki Janča od njih lipo piše,
kako bi jih uzmložao višje.
Lip je nauk i meni po ćudi,

ali valja da se čovik trudi;
ako hoće da hasnu imade,
neka njima i upravljat znade.
Još ovnove od Macedonije
il od one koje zemlje dolnje
dobili smo za usplodit ovce,
ali nismo za nje dali novce.
Sad ću vunu ovčju poboljšati,
jere će mi finija postati,
pak ju mogu skuplje prodavati
jali sukno doma dat otkati.
Sad me dakle ti ničim ne kori,
nego samo vidi pak govori,
jesam li ja svaka uredio,
čim si mene bio obedio.

II.

*SATIR FALI SLAVONCA ŠTO SE JE POBOLJŠAO; PONUKUJE GA NA
STALNOST DA NE GUBI USTRPLJENJA DOK MU ŠTO NE IZAJDE ZA RUKOM,
I KAŽE MU DA JOŠ IMA STVARI KOJE ON POBOLJŠATI MOŽE*

Mloge stvari kazuješ, Slavonče,
međer si se poboljšao, momče!
i mloge si stvari uredio,
otkada si sa mnom besidio.
Al zafali svitloj cesarici
Tereziji i vašoj kraljici,
i Josipu, velikom cesaru,
na njihovom plemenitom daru,
koji tebi sve na ruku daju,
jerbo za te oni vrlo haju
i daju ti zabadjavad ovce,
hate konje, a ne ištu novce,
i zafali mudrima vićnikom,
generalom, dvora komornikom
i brižljivim tvojim oberstarom,
od krajišne vlade poglavarom;
zatim fali i tvojoj gospodi,
kojigod te pravim putem vodi,
koji su to dobro prividili
pa su tebi i zapovidili,
da ti radiš sve za tvoju hasnu,

ako želiš imat kuću časnu.
Zato tvoga oficira slidi,
koji svašto bolje neg ti vidi,
i ne reci u ničemu: "Aja!
Toga nejma kod nas običaja".
Jer običaj od dvi vrste ima,
koji valja, onaj se i prima.
Uzmi samo: od dudova lista
ti mišljaše neće biti ništa,
jerbo nije običaja bilo,
da bi od njeg štogod se činilo;
a sad posta plemenita svila,
što s početka teb' se čini sila.*
Tako ti je i od drugih stvari,
koje novi(h), koje i od starih,
kad ti jednoj ne znaš stvari kajdu,
dojde mudri pa izvadi fajdu.
Zato valja da svašto probiraš
i jednu stvar pozadugo tiraš,
pak ako ti od prve godine
tvoja trudba odmah i pogine,
ne plaši se, nego opet radi
i vrimena zaludu ne kradi,
jerbo nisu godine jednake
ni prilične za poslove svake,
kako možeš viditi na pčela(h):
ona tebe naplati s počela
i dade ti i voska i meda,
ali drugda ona toga ne da,
jerbo joj je to godina smela,
nejma hrane, pak nije donela.
Ako li si posijao žito
pak led potre, il je suho lito,
jeda l' ne ćeš opet usijati
i plod truda od Boga čekati?
Nemoj bižat iz tvojega mista
govoreći da ne valja ništa,
i da u njem ništo rodit neće,
što se sije i u zemlju meće,
jer ti tebe i onamo nosiš
pak i ondi kao i ovdí prosiš.
Ti sam znadeš da česta seoba
kuće rasap i poljska danguba.
A što ljudi reći običaju
i u ovom što naprvo daju:

"Tko ne valja u Budimu gradu,
ni u Pešti badjavad ne dadu
pit i jisti; tko raditi neće,
nek se zalud kraj Dunaja šeće",
to su dobro, po mom umu, rekli,
jer ne budu lindovani stekli.
Tako valja da svašto probiraš,
ni moguće da svagdi štetivaš.
A što veliš da si uredio
tvoju kuću i sve naredio,
vidio sam i našao dobro;
ali ima jošter mlogo, pobro.
Te baš stvari od velike cine,
koje kuću napredovat čine,
ja ću tebi redom kazivati,
ako ćeš me istom poslušati.
Ti imadeš dva i tri kiljera,
a ne valja svaki ni filjera;
da si jednog kući primaknuo
i još jednu sobu namaknuo,
ako će bit najmanja sobica,
ti imadeš dosta potribica.
Na priliku da uzmemo ovo,
to ni ništa sad na svitu novo:
razboli se kojegod čeljade,
jal može bit ditešce imade,
onda bi mu valjalo goditi,
ne bi l' moglo naskoro hoditi,
pak mu dati na pobaška misto,
gdi ni smrada, nego lipo čisto,
ter ga toplo sveudilj držati,
a ne dat mu napolje trčati
takom znojnu, pak da ti ozebe,
nek u sobi, - oda šta je ćebe?
Jer kad ide rad puštanja vode,
ako njega i dvojica vode,
on će onda još većma ozepti,
i bolest ga jošter većma smesti,
pak ćeš ga se onda mentovati
i zaludu za njime revati.
Gdi će tebi bolesno čeljade,
ti sam znadeš, svatko stid imade
prid kućani potribu činiti?
A napolje ne smije hoditi,
jer zapovid imaš od likara,

da ga topliš, ako nećeš kvara,
i narediš njemu dvorbenika,
bilo muško ili žena nika,
koja će mu u svačem goditi,
štogod bude likar narediti.
Al ti tako, moj Slavonče, nećeš,
neg za nemar bolesnika mećeš,
ti ga turiš u jednog kiljera, -
kazao sam, ni vridan filjera,
jer kroz brvna siverina puše,
mora ostat bolesnik prez duše.
Ako li se u litu dogodi,
onda njemu baš nitko ne godi,
jer sva čeljad odu na posao,
nejma nikog tko bi k njem došao,
van u selu, ako mater ima,
ter se koja svoje kćeri prima
pak kad može, k bolesniku ode
i dade mu jedan hržac vode.
Mloga jošter, kad ovako gleda,
da joj kćeri nitko ne prigleda,
ona uzme pak ju kući vodi
i ondi joj, kako može, godi,
a muž joj se, kada čuje, smije;
da on žali, ni briga ga nije.
Ej Slavonče! je li to prilika,
je l' življenje razumna čovika?
Je l' to ona, s kom si se zakleo
prid oltarom i teško prikleo,
da ju nikad ostaviti nećeš,
pak dok bolest, ta ju i odmećeš?
Niki, hajde, i u sobu vodi,
al mu opet naopako godi,
jer kad likar jist za vrime brani,
baš ga onda tkogodir nahrani.
Ti mu tražiš sam po sebi lika
pak ga pitaš: "Hoćeš, dušo, mlika?"
A kad likar opipa mu žilu,
ali već krv priuzela silu.
On te pita: "Da ni štogod jio
jal možebit štogodire pio?
Ti govoriš: "Ne dao Bog toga,
što mu ti daš, on živi od toga."
U tom feldćer ponudi ga likom,
hoće l' se pak sudariti s mlikom,

to Bog znade. Bijaše kazati,
jer likarom ne valja tajati.

III.

*SLAVONAC NAHODI ZA DOBRO ŠTO SATIR OD GODENJA BOLESNIKA
GOVORI; KAZUJE UZROK ZAŠTO ON DVI SOBE NE NAČINJA. SATIR MU
MEĆE PRID OČI KUĆANSKE FALINKE PORADI KOJIH DIOBA I RASUTAK
KUĆA I OBITILI BIVA*

To, Satiru, sada pravo veliš,
u tom vidim da mi zla ne želiš.
Mlogo muke i truda imade,
dokle čovik othrani čeljade;
zato valja da bolesno liči,
nek ozdravi pak svog Boga diči.
Mi vidimo od pametnih ljudi,
gdi se mlogo oko marve trudi:
kada vidi da mu neće jisti,
on već onda nejma kada sisti,
nego pita, ne zna l' tkogod travu,
da izliči vola ili kravu;
a kamoli on ne bi čeljade
izličio, ko rado imade.
Al ti ne znaš uzrok osobiti,
koji smeta, da ne može biti.
Kad bi sobe načinio dvije,
tad već sloge među nami nije,
jer bi brat moj na pobaška bio,
činilo b' se da se razdilio;
a onako u jednoj sobici
dosta mista i nami i dicit."
"Nejmaš pravo", Satir odgovara,
pak ga jošter jedno malo kara.
"Ti to nisi upravo rekao,
jer poznanstva još nisi stekao,
niti znadeš sa šta biva zloba,
sa šta kavga, sa šta li dioba.
Al ako ćeš mene poslušati,
ja ću tebi redom kazivati.
Nevirnost je svemu tomu kriva,
jer nesloga s nevirnosti biva,
a nesloga uzrokuje zlobu,

zatim zloba i boj i diobu,
a dioba što nego rasulo,
jer se kuća š nje mlogo rasulo?
Jer kada se brat od tebe dili,
valja da se i njem ris udili.
On odvede i konja i vola
i joštere polovicu kola,
uzme hrane i od svakog smoka,
i od zemlje što se njemu toka.
Zatim kuće polovicu razdre,
il kuhinju il sobu odadre,
pak on ide pobaška stajati.
Dugo vrime spava po hajatih,
dokle kuću, kakva biše, spravi
i sve u red, kao i pri, stavi,
Tebe s plugom i s koli rastavi,
a sam sebe s njima ne sastavi,
neg od dobrog starosidioca
budu tucak i obodvojica.
Posli toga do malo vrimena
razboli se ili on il žena;
Tko će orat, tko li dicu hranit,
tko li služit, tko l' od zime branit?
Nije l' dakle tom nevinnost kriva,
kada od nje zlo i rasap biva?
Nemoj tako, moj dobri Slavonče,
neg jedanput proberi se, momče!
Nije l' bolje gdi je mlogo glava
i gdino je vladavina prava?
Viruj meni, gdi je mlogo ruku,
čovik nejma baš toliku muku,
kao samac, kada sebi radi
pak nejma kad da se gdi razladi.
Sa šta kuće najviše propadu,
uzroci se svemu tomu znadu.
Mlogi otac prida svomu sinu
gospodarstvo i kućnu družinu,
al se friško siroma(h) pokaje
jer sin za njeg nit za kuću haje.
On mu veli: "Ti sad ćuti, dada!
Zapovid je drugačija sada.
Ti već ne znaš kućom upravljati,
bar se projdi, nemoj me smetati".
Otac onda mora imat muku,
kad izgleda iz njegovih ruku,

i dosta se ponapati glada,
dok sin tako gospodarstvom vlada.
Tu četvrte nejma zapovidi,
ti sam motri i očima vidi.
Pak se čudiš što ne napriduješ
i u dobru što ne obiluješ!
Ja ti kaza(h) sa šta rasap biva,
i da je tom sve nevirnost kriva;
a sada ti još kazati hoću
sve potanko nevirnosti zloću,
kako biva i kako se zgađa,
kako li se posli nje događa.

IV.

*SATIR KAZUJE SLAVONCU KAKO SE U NJEGOVOJ KUĆI DOGAĐA
NEVIRNOST, PORADI KOJE BIVA NESLOGA, A S NESLOGE ZLOBA, PAK
NAJPOS LI I BOJ I DIOBA*

Štogod čovik kazuje u oči,
ono valja da i posvidoči.
Tako i ja teb', Slavonče, hoću
posvidočit nevirnosti zloću:
gdi u kući ne imade glave,
niti reda, ni uredbe prave,
ona biva od ljudi i žena,
pak je ima od mlogo imena.
Najpri uzmi najstarjega brata:
kad prodade Riđu il Dorata,
one novce svojoj ženi dade,
nek postavi kamo ona znade,
pak pijuca na svakom pazaru.
Druga bratja rade i znoj taru,
a kada ga za nje upitaju,
onda oni obodvoje tajju,
neće bratji da računa dade,
već se psuje pak najposli svade.
"Ne znaš", veli, "ti, što kuća ždere
i što koje čeljade podere!
Ja sam kući štošta dobavio,
nisam novce zalud probavio".
A ne kaže šta je namaknuo
i zašto je novce dotaknuo.

U tome se malo poinade
pak najposli baš i zbilja svade.
Drugi ti brat baška drži pčele,
a kućani uvik meda žele;
vosak proda i što bude meda,
ali novce on u kuću ne da.
S kućom jide, a kući ne radi,
neg sveudilj oko pčela kadi,
a kućani oru i kopaju,
ali novca od nikud' nejmaju.
Pak kada ga porad tog ukore
razljutiv se: "Daj te novce, more!"
onda se on s njima poinadi
i joštere napsuje i svadi:
"Kad starji brat onih novac' ne da,
ne dam ni ja oviju od meda".
Treći ti brat kola praviti znade,
Bog mu dao, tu pamet imade -
on načini po dvajest kolesa,
- njem je lako, to nisu čudesa -
pak je vozi u Srim na prodaju,
ondi za nje lipe novce daju.
Al on novce ne daje u kuću
neg sam sebi kupuje obuću.
A kad bratja iliti sinovci
upitaju: "Gdi su, striče, novci?"
Onda na nje busne i navali:
"Jeda ste mi", veli, "pomagali
strugat glave i dilati zbice?
Nit vas vidi(h), niti vaše dice".
Oni onda siromasi, što će?
Trpe, istom da ne bude zloće.
Četvrti brat kovačinu znade,
dosta kovati svaki dan imade,
al u kuću ništa klepat neće,
neg drugomu, pak u kesu neće.
Kad kućani što naoštriti reknu,
ne bi ktio da prid njega kleknu.
Žena koja katkad k njemu dojde,
pak ga lipo ona moliti pojde:
"De mi, bratac, ponoštri srpa,
neće žeti, nego istom drpa".
"Hoću", veli, "ako grošić dadeš;
jer ti, snašo, to i sama znadeš,
da mi kuća ni dala zanata

niti mi je kupila alata.
Ja sad moram novce izrađivat
i moj alat njima isplaćivat".
Ona ode pak kućanom tuži
i kovača svakako naruži:
"Znade sisti za gotovo jilo,
jeda Bog da, da bi mu presilo!
Kada ništa neće radit kući,
a zna jisti i svoj dio vući".
Eto sa šta nemir kući biva, -
jerbo svatko seb' novce dobiva.
A da virnost među vami vlada,
ne bi bilo nikakva inada,
neg bi novce u hrpu metali,
nit bi jedan drugomu smetali.
Sad od žena da ti opet kažem,
nemoj reći da ja isto mažem.
Ti u kući po pet imaš žena,
ja jim svima ne znam ni imena.
Po nedilju bivaju reduše,
evo slušaj kako kuću ruše:
jedna bude po nedilju dana
od kućana na to izabrana,
da reduje i da krave muze
i da u mlin spravlja kukuruze,
sir počinja i maslo izmete,
jaja kupi i da kuću mete,
svinje hrani i da ručak spravlja
i pastire za marvom otpravlja,
jednom ričjom, i da krušac peče
i da tobož ona kuću teče.
Al ti gledaj njezinih poslova!
Kad kućani odu po poslova,
ona uzme štogod se dopade,
i rodbini u selu dodade,
ili onoj koja prede lana,
ona nosi ne propustiv dana,
jerbo ona nejma kada presti,
dok reduje, valja svinjam mesti.
To kojegod smotri od čeljadi,
jali starih jal kojegod mladi',
pak dokaže kući gospodaru,
nek prigleda učinjenom kvaru.
On ju posli za to i pokara,
ali ona njemu odgovara,

pak još s mužem šapće u kućaru
kazujući da ni kriva kvaru.
Muž joj zatim po tri dana šuti,
neće radit, nego istom muti,
pak uvečer za večerom puše,
neće odmah ništa reć iz duše,
nego čeka dok mlogo nakupi,
pak već onda srdito pristupi
i upita rad ženine zlobe
pak već odmah traži i diobe.
Je l' to vridno razdilenja, pobro,
i rasutja, promisli se dobro!
Jer ti ženu i sam ne pokara,
da drugi put kućane ne vara?
Neg viruješ što ti ona kaže
i plaćući u kiljeru laže;
pak što bi ti propravit imao
i kućanom zadovoljnost dao,
ono nećeš, nego većma tiraš
i diobom svu kuću razdiraš.
Druga za njom postane reduša,
uzme način kojim čeljad kuša,
pak što skupi od biloga smoka
ili kakva drugačijeg stoka,
prez obzira počasti kućane,
makar drugoj ništa ne ostane.
Za ugodit svojima kućanom
ona neće da spori sa hranom,
neg potroši sir, jaja i maslo,
štogod se je za nje reda našlo;
niti ona što drugoj pridaje,
ako masla il jaja ostaje,
nego tajom gdigodir prodade,
kuća ništa od toga ne znade.
A kada to svi kućani vide,
onu drugu odmah nenavide:
"Štediš", veli, "ti od naših usta,
kako da je naša kuća pusta".
A ne znaju da je ona prva
ovoj drugoj ostavila mrva.
Treća kada otpravljuje dicu
i pastirom meće u torbicu,
ona njima nejednako meće
jer svom daje neg drugomu većje.
To kojagod druga žena smotri

pak svom sinu sirca metne po tri,
i dok one tako se nadmeću,
kuća trpi sve škodu to većju.
Četvrta je došla udovicom,
dovedena na priliku s dicom;
jednog vola s kravom dotirala,
al u kuću toga nije dala,
neg u drugog njeg drži na strani,
kućnim sinom pak ob zimu hrani.
A kad izor na njega pokupi,
onda prodav, na se štogod kupi.
Zato na nju kućani ustanu
i za vola prigovarat stanu:
"Daj tog vola, da na njem oremo,
jerbo drugog kupit ne moremo".
Ona ne da, neg se š njima kara,
da se dili, muža nagovara:
"Hajde", veli, "da se podilimo
i da sami pobaška živimo.
Mi imamo i kravu i vola,
a iz kuća dopast će nam pola,
bolje ćemo neg oni živiti,
jerbo ćemo ris od njih primiti;
i sve ono što sam ja donela,
kad sam za te došla ispočela,
moraju nam napolje izdati,
ako će jim ništa ne ostati.*
Zašto bi ti gorji od njih bio,
kad u kući tvoj najveći dio,
pak izgledaš iz njiovih ruku,
a tko većju neg ti trpiš muku?
Da ni tebe, ne bi živit mogli,
nit su išta sami po seb' smogli,
jer ne znaju klina zaoštriti,
kukavice, pak se svaki priti.
A žene me hoće da pogaze,
dok što malo na meni opaze,
da ja uzmem prez njiova znanja,
a sam vidiš, da nejmamo tkanja.
Što bi se ja snaši pokorila
i ne bi joj ja odgovorila?
Nisam zato njiova sluškinja
da mi dile, jali prosjakinja.
Ako li je starja snaša Jela,
nije ništa u kuću donela.

Pak što bi ja gorjega slušala?
Borme neću, jer nisam budala".
Kad ovakva zla žena čovika
na rastanak i diobu pika,
on sam vidi da to ne valjade,
pak joj opet on sam pravo daje.
To je slabost mlahavoga muža
pustit ženu da se svrh njeg pruža,
i svojom se bratjom omraziti,
prije nego uzrok izviditi.

V.

*SATIR KAZUJE SLAVONCU DA JE SA ŽENAH I DO SADA, TE BAŠ U
GOSPODSKIH KUĆAH, SVADNJA I DIOBA BIVALA; PISMA, KOJA SE I DANAS
UZ TAMBURU PIVA TO ISTO SVIDOČI*

Piju vino dva Jakšića mlada,
Jakšić Mitre i Jakšić Bogdane.
A kad su se ponapili vina,
Jakšić Bogdan Mitru besjedio:
"Jakšić Mitre, moj mio brajane!
Dok mi, brate, skupa pribivasmo,
i majka nam dvori upravljaje,
tad se naši dvori bijelješe,
i gosti nas često pohodiše,
pohodiše srijemski knezovi,
i sam glavom car srpski Stjepane.
A kako se, brate, rastadosmo,
i ljube nam dvori upravljaje,
tada naši dvori potavnješe,
i gosti naš, brate, odbjegoše;
ne pohode srijemski knezovi,
nit sam glavom car srpski Stjepane.
Ta s koga je, da od Boga najde!"
Jakšić Mitar bratu besjedio:
"Jakšić Bogdan, moj mio brajane,
to je, brate, s' tvoje virne ljube,
s' Vukosave, da od Boga najde!"
To Bogdanu vrlo mučno biše
pak je Mitru tiho besjedio:
"Jakšić Mitre, moj mio brajane,
hodi, brate, da kušamo ljube,

da vidimo il je s' moje ljube,
il je s' moje il je, braco, s' tvoje.
Što rekoše, to i učiniše;
otidoše Bogdanovu dvoru.

Bogdan ode k ljubi u timare,
Mitar osta dvoru na pendžeru
ter će slušat što će besjediti.

Jakšić Bogdan ljubi besjedio:
"Vukosava, moja virna ljubo,
ja bi tebi nješto besjedio,
ali ne znam je li tvoja volja?"

Ljuba njemu tiho odgovara:
"Gospodine Jakšiću Bogdane!
govor', dušo, štogod ti je drago;
još ti nisam nikad pokvarila,
a ni sad ti pokvariti neću.

Jakšić Bogdan ljubi besjedio:
"Vukosava, moja virna ljubo,
kralj budimski svoga ženi sina,
brata Mitra zove u svatove.

Mitar ište konja i oružje,
a i naše tursko odijelo,
i on ište sedlo obaljano:
Hoću l' dati, moja dušo draga?"

Ljuba njemu tiho odgovara:
"Podaj, dušo, Jakšiću Bogdane,
podaj bratu konja i oružje,
i podaj mu tursko odijelo,
još k otomu sedlo obaljano.

Ja ću dati tvoju abajliju,
Što sam tebi kod babajka vezla
pak ti nisam za nju kazivala,
Jer ju nisam bila ispunila;

a sad sam ju ispunila zlatom.
I dat ću mu đerdan ispod vrata,
jedan đerdan od žutih dukata,
a drugi je od bilog bisera.

Plesti ću mu konju u pol grive,
neka diči kraljeve svatove".

Mitar sluša dvoru na pendžeru,
što govori gospoja snašica,
od milina suze prolivao; -
pak odoše do njegova dvora.
Bogdan sluša dvoru na pendžeru,
što će Mitar s ljubom besjediti.

Mitar ide dvoru u timare
pak besjedi svojoj virnoj ljubi:
"O Milice, draga gospojice,
ja bi tebi nješto besjedio,
ali ne znam je li tvoja volja?"
Ljuba njemu tiho odgovara:
"Govor', dušo, štogod ti je drago".
Jakšić Mitar ljubi besjedio:
"O Milice, virna ljubo moja,
kralj budimski svoga ženi sina
pak Bogdana zove u svatove.
Bogdan ište konja i oružje,
a i naše tursko odijelo
i joštere sedlo okovano:
Hoću l' dati, moja dušo draga?"
Ta besjedi Milica gospoja:
"Kamo mu konji? - poklali je vuci!
Kam' oružje? - odneli ga Turci!
Kam' odića? ostala mu pusta!"
Kad joj Mitar riči razumio,
ufati ju za grlo bijelo;
kako ju je lako ufatio,
obe oči na dvor ispuznuše.
Al priskoči Jakšiću Bogdane
tere Mitra za ruku ufati:
"Što ćeš, Mitre, da od Boga najdeš!
Ti pogledaj tvojih sokolića:
ti ćeš sebi bolju naći ljubu,
ali njima nikad nećeš majke;
Ne krvavi tvoju desnu ruku,
a mi smo se već rastali, braco!"

Ova pisma nije ovdi metnuta da žene uče nego da muževi uče prije kušati ljubu,
nego se rastanu s bratjom.

VI.

*SATIR PONUKUJE SLAVONCA DA GDI U KUĆI NE IMA PRAVOG GOSPODARA,
DA ONDI KUĆA IZABERE JEDNOGA KOJI ĆE SA SVIM VIRNO UPRAVLJATI;
DRUGAČIJE, GDI TOGA NE IMA, ONA SE KUĆA NE MOŽE NEGO RASUTJU
NADATI*

Ako ćeš ti bit gospodar pravi,
uzmi nauk od malenih mravi:
jedan vlada s toliko hiljada,
pak svi rade prez svakog inada,
i to nitko ne smije napose,
neg svi skupa k jednom mistu nose,
jerbo jedan svim time upravlja,
hranu bere i što kući valja.
Pak pogledaj u košnici pčele
i upitaj što ti one vele.
Ti ćeš čuti od onoga roja,
ako će bit pun pčela prez broja,
ako nejma svog vlastitog kralja,
da pčelama uredno upravlja,
onaj pčelac otide po šteti,
jer sam ne zna ništa započeti.
Tako će bit i u tvojoj kući:
ako stane svatko sebi vući,
a ne ima jednog gospodara,
ne teče se, nego se obara.
Koji pako ima pčelac kralja,
kako lipo med i vosak spravlja!
Kada dojdu trhašne iz hrane,
tad matica veće prid nje stane
pak kazuje, gdi će stovariti
i celice medom napuniti.
Druge opet sat od voska prave,
a nike se vodu noseć bave;
nikog nejma, tko zaludu stoji,
jer se svaki gospodara boji.
Sam kralj hoda i svačem prigleda,
a nikomu zalud stajat ne da;
on celicam čoškove izmiri,
on sam vlada i sam inđeniri.
Kod njih nejma nikad baškaluka
nit se znade što je čija muka,
jerbo oni u općinu rade,
al kralj opet svim jednako dade.

Od oviju ti se uči vladat
pak se možeš kućnom dobru nadat.
Nek sva kuća izbere glavara,
koji druge k poslu nagovara,
al neka ga i sva kuća sluša
ili barem pol godine kuša;
ako dobro kućom ne upravlja,
onda njega prominiti valja.
On nek drži cile kuće novce,
kad prodate konje ili ovce,
al prez znanja svoje bratje druge
nek ne troši niti plaća duge;
nek ne daje prez njiova znanja
niti novac nit kakva imanja,
neg što čini, š njinim vićem bude,
to je virnost koja miri ljude.
Ovako će njemu virovati,
što tko steče, njem u komun dati
i mora ga kuća poštovati,
ako neće sasvim štetovati.
Jednoč uda trbuh pozlobiše,
kako Esop u fabulah piše,
pak se oni svi dogovoriše
i med sobom ovako zboriše:
"Zašto bi mi trbuha gojili
i nas iste porad njegov znojili?
kad on ništa ni trudi ni radi,
neg lin spava il se gdigod ladi?
Uvik hoće da sit i pun bude,
a nikakve ne imade trude.
Mi se drugi povazdan mućimo,
dok od koga štogod naućimo,
ćim bi njega mogli nahraniti
i od glada kruhom obraniti,
a on ništa prifatit se neće,
neg se lini i po kući šeće".
Oći vele: "Mi nećemo gledat,
baš ako će nami ništa ne dat";
Uši kažu: "Mi ćutit nećemo
nit se više u tu stvar mećemo";
Usta vele od njiove strane,
da trbuhu neće žvakat hrane;
ruke kažu da prifaćat neće
niti šta god uzimati veće;
noge prite da ga neće nosit,

nek se višje ne može ponosit.
Jednom ričjom: svakolika uda
ostaviše svog trbuha huda
među sobom zboreć: "Da vidimo,
što će trbuh kad ga ostavimo!"
Leža dakle trbuh prez pomoći
kao mrtav tri dana i noći.
A kad u njem veće hrane nesta
i svim udom kripost davat prista,
onda uda vrlo oslabiše,
ne mogu se podizati višje
govoreći: "Što mi učinismo,
jer trbuha ludo ostavimo?"
Makar bi on povazdan spavao,
on bi opet nam kripost davao,
a sada nam već davati neće,
jerbo u njem nejma hrane veće".
Tada oči hotile bi gledat,
al jim slabost ne da ni progledat;
jadne uši bi rade ćutile,
al ne dadu oslabljene žile;
usta vele da hoće žvakati,
ali ruke ne mogu davati;
i noge bi pomalo hodile
i trbuha kao pri nosile,
ali slabost ne da ni ganuti,
jer su žile počele sanuti.
I ovako svakolika uda
poginuše na jedan mah luda,
jer općinsku slogu prikršiše
pak se pomoć ne mogoše višje.
To je mudrac lipo ispisao,*
i ovo je njegova misao:
po ovomu on hoće da kaže,
jedan drugog da čovik pomaže.
Jer, on veli, da jedno kraljestvo
ili kako drugo prijateljstvo,
il grad koji ili varoš budi,
ili selo ili kuća ljudi
mora složno uvike raditi,
nit se linit niti inaditi.
Jer tkogodir općinu izdade,
onaj svaki neka dobro znade,
da se i sam u tomu izdaje
pak se posli, ali zalud, kaje.

VII.

SATIR KAŽE SLAVONCU DA JE OVAJ SVIT U TRI STANJA RAZDILJEN: U STANJE MOLEĆE, HRANEĆE I BRANEĆE. OVO JE SVE TROJE SVAKOMU ČOVIKU PO SEBI OD POTRIBE, NITKO NE MOŽE SVE TROJE SAM POTPUNO OPSLUŽITI; POTRIBITO JE INDI DA ČOVIK JEDAN DRUGOGA POMAŽE

Nejma starjeg na svitu zanata
nit mudrije smišljenog alata,
što je zanat jednoga težaka,
koji pravo uređuje svaka.
Jošter odmah u počelo svita
Adamu je ta pamet ulita,
i Bog mu je sva dao na znanje,
kako će on vladati imanje
i kako će imena nadivat,
kako li će poslidnjim kazivat.
Adam dakle, dok na svitu biše,
svoju dicu u sve uputiše,
koja posli, kad se rasplodiše,
jedan drugog sveudilj učiše.
I to dura cilog onog vika,
dokle potop ne proždri čovika.
Zatim, slušaj, što se opet zgodi,
kako lađa plivaše po vodi.
Jesi l' čuo Noja patrijarku?
Kad načini od potopa arku,
on unide i njegova žena
i tri sina, evo jim imena:
Sem je prvi, a Kam drugi biše,
Jafet treći, kako Mojses piše.
Još tri žene s njima unidoše,
sveg osmero u toj ladi biše.
A kad potop općinski pristade
i ta lađa na suho ostade,
onda Noje s čeljadma izajde,
al na svitu već nikog ne najde
neg osmero, što u lađi biše,
jer ostalo vode potušiše.
Tada poče starac poštovani
promišljavat u seb' natehani,
da Bog hoće od njegova roda
svit rasplodit u mlogo naroda,

i da valja njim naredbu dati,
kako će se po svitu vladati.
Zato Noje u tri reda najde
da svit dili, drugač nejma fajde.
"Jedan", reče, "nek bude moleći,
jer molitve pravovirujućih,
uzdižu se, nebo probijaju
i milosti Božje dobivaju,
da Bog svita opet ne pokara,
jerbo čovik jedan drugog vara".
Drugog reda postavlja hraneći,
jer od ovog koji posao veći?
Nek jedan red zadobavlja kruha,
drugi moli, da ga Bog sačuva,
a treći red nek bude braneći,
jer je i to od poslova većjih,
da prvi red s mirom Bogu služi
drugi teži i u miru pluži.
Jer kada se svit jednoč rasplodi,
možebiti da se još dogodi,
neprijatelj da otkud navali,
molit smete i hranu popali.
Zato mora tkogodire branit,
i tko moli i tko će ga hranit.
Kad ovako starac patrijarka
proesapi i promisli svaka,
on doziva sinove prida se,
čast jim dili svakomu ponase:
"Ti Sem", reče sinu najstarjemu,
- Melkisedek posli nadiše mu -
"Ti ćeš, sinko, odsad misnik biti
pak ćeš Boga sveudilj moliti
i za sebe i za brata Kama
i Jafeta, a ni za se sama,
jer te brat Kam svojim trudom hran
a brat Jafet svojom krvju brani.
A ti, Kamu, hoćeš težak biti
i poslove kućanske raditi,
orat polje i kruh dobaviti,
bratju tvoju i sebe hraniti.
Hrani Sema, jer on moli za te,
pokaranje da ne dojde na te,
i da ti Bog blagosovi truda,
neka imaš obilnost od svuda.
Hranit imaš i brata Jafeta,

jer te brani od svakog zameta,
jer sve tvoje ovakovo dilo
svakomu je potribno i milo,
niti prez njegov svit stajati može,
ako jedan drugog ne pomože,
i čuva ti od zemlje međaše,
da zlotvori na te ne najaše.
Ti, Jafete, hoćeš biti vojnik
na oružju i srčani bojnik;
brani Sema, nek moli u miru
i raširi našu svetu viru,
jer on Boga i za tebe moli
da pošalje svoj blagosov doli
i da tvoju ruku blagosovi,
neprijatelj da puk ne osvoji.
Brani jošter i tvog brata Kama,
neka i on mirno živi s vama
i nek s mirom svoje polje ore
i nasije štogod višje more,
da i Sema i tebe nahrani,
nek Sem moli, a ti ga obrani.
To nek bude svakog svoje dilo.
Al ako bi od potrebe bilo,
može i Sem rukama raditi,
u potribi jošter se braniti;
mora Jafet molit i raditi,
mora i Kam molit i braniti,
jedan moleć, a drugi branećí,
trećí oruč i braću hranećí".
Zatim njima ovaj svit podili,
da se ne bi do posli svadili;
Semu daje veliku Asiju,
neka oru i mlogo nasiju.
Kamu reče: "Eto ti Afrika,
neće biti od nikog zaprika,
možeš u njoj dosta naorati,
sebe hranit i još braći dati".
Europa Jafetu dopade,
pak i otac kod njega ostade.
Ameriku onda ne diliše,
jerbo za nju jošter ne znadiše.
A kad Noje sve lipo uredi
i posao svakom svoj naredi,
onda pojde star s ovoga svita
od devetsto i pedeset lita.

VIII.

*NOJEVI SINOVI RASPLODIŠE SE; VALJADE JIM SE DILITI SVAKI SVOJOM
ČELJADJU U STRANE SVITA, KOJE JIM JE OTAC PODILIO. ONI NE BIŠE NI S
ONIM ZADOVOLJNI; POČEŠE SE SELITI I VEĆJEG PROSTORA TRAŽITI;
NASRTAŠE NA DRUGE, ZEMLJU OTIMAŠE I KRV MLOGU PROLIVAŠE*

Posli smrti patrijarke Noja
svit se plodi, ne imade broja;
svi otčinim jezikom zboriše
i kaldejski onda govoriše.
A kad veće jedaput vidiše,
da ne mogu skupa stajat višje,
"Daj", rekoše, "da to učinimo,
prije neg se od 'vud razdilimo,
da seb' jedno načinimo ime
zarad glasa i velike štíme,
nek narodi poslije nas traže,
slavu našu jedan drugom kaže.
Zato oni babilonsku kulu
staše zidat, zapalivši lulu;*
a biše jim odluka ovaka,
da ju zidu tija do oblaka,
da, ako bi potop bio opet,
da se u nju vas svit može popet.
Međuto jim Bog odluku smete
i jezik jim jedini pomete
na taj način da u šest jezika
govoriše i stade jih vika.
Jedan ište da mu kreča dadu,
drugi pako latinski ne znadu,
nego vodu do njega donesu
i iz čabra prid njega istresu.
Treći grčki ciglu zapovida,
Al ni fajde, kad mu nitko ne da,
jerbo grčki razumit ne more,
neg slavonski med sobom govore.
Jedni opet nimački ne znaju,
neg hebrejski razgovor imaju.
A kad oni tu smetnju vidiše,
onda se već ta i razdiliše:
svakog sina po seb' čeljad staše
i u svoju zemlju putovaše.

Puk od Sema ide u Asiju,
neka ondi sebi hranu siju,
i započe Salem grad zidati,
Jerusalem, to ti valja znati.
A Kamovi idu u Afriku,
jer nejmaju od nikog zapriku.
Jafetovi u Skandinaviju
da nasele i gnjizdo naviju.
Posli, kad se većma rasplodiše,
oni onda i dalje hodiše
i tražiše seb' mista po ćudi
ne pazeći što ond' ima ljudi,
nego istom najdu l' zemlju bolju,
oni otmu i za nju se kolju.
Kolikogod biše didovina,
onoliko bijaše kolina,
i kako se šukundidi zvaše,
tako narod koji putovaše;
jošter kakvi vojevoda biše,
tako i puk koji vojevaše.
Biše Goti, biše Oštrogoti,
biše Scite, biše Vižigoti,
i Sarmate, Svevi i Eruli,
i Avari, Gepidi, Vandali;
biše Slavi, Longobardi, Huni,
i Sikambri i Krobati, Buni,
i ostali nebrojeni višje,
kojim posli ime prinadiše.
Svi su ovi po svitu hodili
i svakuda zemlju uhodili,
pak su jedan drugoga varali
i zemlju mu cilo poharali
i krv mlogu svagdi prolivali,
dok ne najdu, gdi bi pribivali.
Zatim jednoč na pamet jim pade,
što jim Noje zapovid izdade,
da svit mora u tri stanja biti,
da svaki zna što ima činiti.
I zato se malo primiriše,
pak svaki puk seb' kralja nadiše,
koji će je u svačem ravnati
i pravicu svakom stanju dati.
Tada poče svako ovo stanje
izmišljavat različito znanje;
vojnici najde mudrost vojevanja,

a poslenik način od oranja;
i što više čim se čovik bavi,
sve to više vištine dobavi,
pak se ljudi med sobom nadmiću,
koji bolji i u kojem viću,
koji bolje kakvi zanat znade,
onaj više štimanja imade.
Tko je junak, slidi vojevanje,
tko zna plužit, ide na oranje,
pak sve jedan od drugoga uči,
da zna dobro i zalud ne muči.
A kad malo bolje promotriše,
da još mlogo od potrebe biše
i da valja imat zanatdžije,
jer ne more biti inačije.
Tad četvrto načiniše stanje:
po varoših nek posluje znanje,
koji svima nek odiću prave
i zanatu nek se o svom bave.
Tu postaje nikoji suknari,
i bojari, kožari, čizmari,
i kovači i ladni ključari,
i ćurčije, terzije, lončari,
remenari, sedlari, užari,
i staklari, čipkari, sudari,
drvodilci, krečari, ciglari,
kipodilci, gombari, iglari,
kulundžije, trgovci, likari,
papirdžije i još klobučari,
i kolari, češljari, sitari,
kamenari, škrinjari, čavlari,
i ostalih mlogo jošter više
zanatdžija posli načiniše.

IX.

*SATIR PIVA SLAVONCU DA JE STANJE JEDNOGA TEŽAKA SELJANINA
SRIĆNIJE OD STANJA JEDNOGA GRAĐANINA ILI VAROŠANINA*

Izmed ovih različitih stanja
i njiovih svake vrste znanja
najsrićnije jest stanje težačko
i priprosto ono naselačko.

Evo kako *Virgilius* piše,
dokle jošter na 'vom svitu biše:
jedan, veli, pošteni naselac,
to jest težak ili poljodilac,
koji rođen u niskomu stanju
i othranjen u tvrdom držanju,
koji dosta za bogatstvo prima,
potribita za obrambu ima;
koji priprost, pravedan u dilu,
a svist ima i čistu i milu,
koga nit strah niti briga smeta,
niti kakva u imanju šteta;
koji slabim u kući imanjem,
jošter manjim i potribovanjem,
u poslovih njegovoga stanja
zadovoljnost najde kod oranja:
onaj samo u jednomu danu
i veselim srcem poslovanu
više, veli, raskošja uživa
i u miru u njemu pribiva,
nego onaj za života svega,
kog je zvizda vrgla svrhu njega
i kog srića jeste odsudila,
da u gradu kakvi zanat dila,
i koji se othranio meko,
pak je mlahav u životu, rekoh.
Jerbo onog isto zdravlje budi
u prozorje, kad ustaju ljudi,
pak on ide s plugom na oranje,
kao da bi išo na igranje.
I njemu je lak posao svaki,
pod kojega polovicom taki
bi građanin stenjati morao
koji nije nikada orao.
On vrućinu i zimu jednako
trpi uvik i podnaša lako
obiknutjem jerbo je okalit
i od sunca pomalo opalit,
gdi građanin odmah bi rekao,
kad bi nesvist i slabost stekao,
da će onda taki izdahnuti,
niti bi se mogao ganuti.
Njegovo je jilo sve ukratko
priprost jedžek, al ga jide slatko.
Nit on traži kakvoga začinja,

neg što kuhač, glad, njegov načinja;
on ne pije antispasmodikom
neg znoj tira kopajuć motikom,
pak se njemu tako jisti rači,
rekao bi da su sve kolači.
Žeđu gasi u zdencu dubokom
jali bistrim kojimgod potokom,
pak ustane kada svrši jilo,
prikrstiv se, opet primi dilo.
A građanin nad zdilom uzdiše,
zamisliv se, po tanjuru piše,
zalogaje po zdili primeće,
on bi jio, ali mu se neće.
Jedan misli: "Nisam pazario,
pak kako bi za jilo mario?
Ne pokupi(h) nikad veresije,
a u zemlju ništa se ne sije".
Drugog želja veći biti muči,
treći račun i za jilom uči,
jer strah lomi smetnut biti s časti,
pak će onda siroma(h) propasti.
Toga svega težak ne tribuje,
što on radi, to svakom tribuje.
Njegova je kruh i hrana roba,
koju mora imati utroba,
i zato ju uvijek prodat more,
jer jist valja, drugač bit ne more.
Kad uvečer veće rosa pade,
i kada on svoje vrime znade,
kada sunce za goru pobigne,
i kad se dim nad selo podigne,
onda i on s posla ide kući
pak još piva sam putem idući.
Dočeka ga tude gazdarica,
a penju se uza njega dica.
On već dili kom mladu ptičicu,
komu voćku, kom cvita kiticu,
a oni ga lipo zapituju
i novine od kuće kazuju:
"Jesi li se umorio, dado?"
Sva je marva i potpuno stado."
Zatim odmah za večeru sidu
pak što Bog da, ono slatko jidu
i što njemu gazdarica spravlja;
nije skupo, al on ne zabavlja.

Najide se zapaprene repe
pak već legne pod rutavo ćepe
i prez brige do zore počiva,
dokle njegov oroz ne zapiva,
i dokle ga on sam ne probudi:
"Ustan', gazda! Otidoše ljudi".
O! da srićnog i prezgrišna stanja!
O! blaženog, mirna uživanja!
Da ti znadeš, moj dobri težače,
tvoju sriću, pošteni zemljače,
drugačije bi falio Boga,
koji ti je udilio mloga.
Ti si jedan spa(h)ija maleni
i baš onaj težak pofaljeni,
od kojega i muke i truda
uživaju druga stanja svuda,
i od koga i cesar i papa
i svi drugi, štogod svit zaklapa,
pomažu se i hranu imaju,
i zato te dostojno štimaju.⁴
Tebi zemlja za tvoj trud i muku
uvik daje i pruža ti ruku,
i plaća ti trostruko nadnicu
i dobitak vraća i glavnicu.
Nemoj na nju oružja potezat,
neg zubaču za plugom natezat,
dat će ona prez svakog inada
i još višje, što se ti ne nada.
Kada dakle već zora zabili,
on ustavši za poslom se dili
pak posluje, dok se ne umori,
il dok njega sunce ne obori
pod (h)rast koji u debelom ladu,
jer težaci pomoći se znadu.
Ondi legne na zelenoj travi
pak počiva! to je pokoj pravi.
Vitrić puše pak ga rashlađuje,
listje trepti pak ga zabavljuje,
voda šušti pak ga naslađuje,
slavulj piva pak ga uspavljuje.
Dokle sunce jedno malo projde
i žestina velika mimojde,
onda opet na noge ustane
lagan, frižak, pak raditi stane.
Njem godina uvik štogod nosi:

sada voće, sada sino kosi,
sad piliće, sad u vrtlu zelje,
sad jagnjiće, nek ima veselje.
A kad bude i nastane lito,
on ugleda klasovito žito,
sad u snopje lipo povezano,
sad u krstje redom ponizano.
Tada istom tovari na kola
upregavši po četiri vola
pak ga vozi na armane kući
njega vršit il batinom tući.
Volovi mu od ponostva hriplju,
a kola mu pod trhaom škriplju,
on se isto u tom naslađuje,
jerbo hranu kući dobavljuje.
Jesen njemu napuni pivnicu
novim vinom, voćem komoricu;
u vrtlu mu svake vrste zelja,
kud će bolje od toga veselja!
A kad bude jedno malo posli
i veliki urade se posli:
dica su mu nemirna u kući,
sve pitaju kad će bravce tući;
pak se onom sve raduju danu
kao otac, kad žetve nastanu.
Narav njemu pravi komediju,⁵
i u litu katkad tragediju.⁶
Za koju on ni krajcare ne da,
nego stane pak badavad gleda,
i koje su barem istinite,
od naravi same načinite,
koje čovik ne zna izvađati,
baš ako će stoput pogađati.
Jednom ričju: njem' ne fali ništa;
što svit ovaj esapi za višta,
i što drugi raskošja imade,
to i težak na svoj način znade.
O seljane dakle i oraču!
Zašto tražiš kruha nad pogaču?
Zašto želiš prominiti stanje,
biti veći, a imati manje?
Budi s tvojim zadovoljan stanjem,
spori hranom i malim imanjem.
Ne rasipaj kroz često gostenje,
med ljudima je ovo govorenje:

kad tko često prijatelje časti,
on će i sam u potribu pasti.
Čovik ne zna, došaste godine
biti žita ili hrane ine.
Nastoj dakle da sastaviš hranu,
da u kući ne imaš mahanu,
nek zateče i staroga žita,
nisu uvijek sva jednaka lita.
Al ne valja opet škrtu biti
i svakom se živu omraziti,
pak nikoga kruhom ne nuditi
i na konak u dom ne primiti.
Ne otiraj ubogoga s vrata,
za obilnost koja ti je data.
Poštuj Boga za tvog stvoritelja
i boj ga se, dila platitelja,
pak cesara za upravitelja
i zakona Božjeg branitelja;
i njegova poznaj namistnika,
redovnika i svakog misnika,
koji tebe na put nastavljaju,
Božju službu i zakon kazuju
i cesarske kažu zapovidi
što se kada njem za bolje vidi.
Čuvaj jezik od psovanja vire,
nemoj piti odveć priko mire;
ne psuj dušu, skupo otkupljenu,
na priliku Božju satvorenu.
Nemoj tuđa ništa prigrabiti,
jer ćeš po tom svoj dom oslabiti,
jer grabljenje od takve je zloće,
čak i dite za to trpit hoće,
nego s tvojim zadovoljan budi.
Tvoji će se naplatiti trudi
ako radiš što se većma može
pak govoriš: "Blagosovi, Bože!"
Ne mrazi se s tvojima bližnjima,
ne osvećuj, neg oprosti njima:
osvetu je Bog seb' zadržao,
njem prikaži, neće ti bit' žao.
Ako tako ti uživiš, pobro,
Na 'vom svitu biti će ti dobro
a kad jednoč prestaneš živiti,
za tobom će ljudi govoriti:
"Bog mu prosti! dobar čovik biše

nikada se ni s kim ne mraziše,
svakom dobar, a nikomu zao,
Bog mu duši vičnji pokoj dao!

Svrha.

BILJEŠKE M. A. RELKOVIĆA UZ "SATIR"

1. Novogradiško pod vinobrdom Slavčom, pol ure ispod Cernika k Savi činje. Potok, koji kroz Cernik, onaj i kroz Novogradiško teče. Godine 1748. bijaše ovdi samo strnište i žitom posijano polje. General baron Engelshofen, poslanik dvorski, primi na ovom polju gradišku krajinu u oblast. Prije toga bo bijaše Slavonija razdilita u krajišnike i u komoraše, pak opet komoraši u tri vardmeđe: virovitičku, požešku i srimsku, a krajišnici u tri krajine: gradišku, brodsku i morovičku, mitrovačku ili varadinsku. Imadija(h)u onda ove krajine svoje oberkapitane, kapitane, vojvode, barjaktare, stražmeštre, fire, desetnike, knezove i proste krajišnike. Osim ovih bijaše kod svake kompanije po jedan harambaša i po 12 pandura, koji se nosiše kako i pustaije, da bolje tiraju nje, ali oni nisu mlogo bolji bili od njih, koje posli odvedavši baron Trenk u Bavariju, smiša š njima umirovnike pustaije pak čineći po svomu običaju, otimaše od ljudi nji(h)ovo dobro i navrgoše na nje takovi strah da poslije, došavši pravi krajišnici o prajskom ratu u Sileziju i Saksoniju, boja(h)u se njih oni zemljaci i prozvaše je panduri. Ali neka stoji ovo.

Ja nisam obećao pisati historiju od Slavonije, nego Satira; ovo pak istom od Novogradiškog hoću da ti ukažem jerbo znam njegov početak. Komendanti dakle koji bija(h)u u Gradiškom, Brodu i u Varadinu vlada(h)u sa svom krajinom i koje bi zapovidi od osičke generalkomande dobili, one bi i kapitanom svaki u svojoj krajini izdavali. Rečeni baron Engelshofen pak primi gradišku regimentu u oblast ondi gdi je sada varoš Novogradiško, i dade krajinam donešenu iz Beča moć odsuditi i smaknuti zločinca što prije nisu imale. Načini iz dviju kompanija tri. Postavi vlastite obrstare, oberstlieutenante, oberstvachtmajstore, kapitane, kapitanlieutenante, oberlieutenante, unterlieutenante, barjaktare, stražmeštre, fire, fourire, kaprale, tambore, frajte i stanoviti broj prostih vojnika, jerbo prije bijaše onoliko koliko se je moglo odivat. On dakle uvede jednoliku mundiru kod oficira i služećih prostih, koji se prije odivaše kako je tko bolje mogao. Odabra ondi praviti stolnje misto ove krajine. Zapovidi da se iz Starog Gradiškog prinese stol i vladanje ovdi i da se nazove Novogradiško. Oberster Šmid, stojeći u Rešetari, dade izvesti japiju i ode. Oberstlieutenant baron Beck iz Bogičevaca načini prvu gostionicu, obrstarske kuće, kasarne, veliku stražu i tavanicu, sve od drveta. Prinese se iz Bogičevaca u Novogradiško i side prvi zapovidati i odonuda upravljati novom regimentom. Poče prvi krčiti širje putove i praviti tvrde mostove. Naseli u

gostionicu prvog nimačkog krčmara imenom Meiš, s dvima pekari. Zatim načini sebi kuću nimački kovač Franz Gansnek; poslije ovoga doseli iz Bosne knez Jovan Todorović i dovede sobom trideset obitila, koji prvi sidoše ondi i počеше kućno gospodarstvo. Od ono doba uzmložavaše brižljive starešine Novogradiško na taj način da sada kada ja od nje pišem, nahodi se u njoj 39 vojnički a 70 varoški kuća i jedanaest bolti. Namisto onih od obrstara Šmida drvenih kuća i kasarni, uzidane su posli dvi plemenite kuće za stabsoficire, parokijanska takojer, pokraj koje kapela svete Teresije diči se, a četiri kasarne i velika straža otvaraju lice pijacu. Osim ovih imaju dvi crkve, katoličanska jedna a druga grčkoga zakona, takojer dvi skule i kuće trgovca Đurđa Mandrovića u dva kata, koje sve izdaleka prosvitljaju varoš Novogradiško i daju joj od sebe caklinu.

Vinobrdo Slavča okolo kojega se obavio Cernik i selo Mala tija do Novogradiške, stoji prid njima okrunjeno kapelicom svetoga Vincencija i nakićeno plemeniti vinogradi iz kojih u prolitje najugodniji miris različitog voća vitrić pribivaocem u usta zahukuje, u litu svake vrste voće daje, a u jesen Slavča slavnim vinom nasladuje. Ovo ti je indi, štioče, ono Novogradiško, koje prid 30 godina nije bilo a sada jest, i od kojega ime svoje ima gradiška regimenta.

2. "Ne dadu nam (mrmrlja jedan nedokučljivi naselac), ne dadu nam gospoda, spa(h)ija, magistrat ili sudac sići šumu kao dosada. Ne smijemo prez njiova dopuštenja i cedule sići japiju i drva za vatru." A sam pripovida da je zapamtio kada je ovdi ili ondi bila plemenita šuma kako stoborje i tako gusta, da ne bi zmiju iz nje za rep izvukao, pak opet ne zna što će reći ne dati, što li štediti, što li sporiti? Pravo veliš: "Ne dadu kako do sada." Evo ti uzroci zašto to biva: jerbo ti do sada presposlen zavrgavši sikiru na rame vazdan po šumi baćokaš, pak ugledavši gdi se iz (h)rasta izvijaju stršeni, misleći da su pčele, pleneš njim o zemlju i teško utečeš od stršena ostavivši (h)rasta na zemlji nek trune. Je li to od potrebe? Jerbo ti do sada ugledavši u hrastu duplje što je žuna iskopala, tresneš njim o zemlju misleći da su u njemu puhovi, pak ne našavši ništa, ostaviš (h)rasta na zemlji, nek trune. Za koju je to potrebu? Jerbo ti do sada utiravši marvu i koze u šumu nasladuješ se sikući mlade (h)rastiće da marva oko tebe brsti i ogriza. Je li to kvar ili nije? Jerbo ti do sada ne htijući cipati ležeću šumu, lupiš najvećim (h)rastom o zemlju; koji kada se satare, pokupiš sitnaž pak voziš kući, a (h)rast ostane trunući.

Gospoda dakle dadu tebi koja su ti za japiju potrebita, ali ne dadu na vatru sići stojeća, dok teče na zemlji; i kakogod ti nećeš dicit načiti ciloga kruha dok ne pojidu komadiće, onako i ovdi se spori nad šumom, nek tebi dulje teče, a ne njima. O da se je ovako sporilo prije 50 godina! Ali su stari sikli ne obazirajući se na poslidnje.

3. Baron *Ljubibratić* od Tribinja, kako misto Becka u gradiškoj regimenti na obristlieutenantsku čast stupi, onako od istoga onaj započeti posao neumorno naslidovaše. Drumove po koncu široko iskrči, s obe strane vodene oluke načini, po polak piskom i kamenjem nasu i utvrdi, sa strana voće i različita stabla posadi, mostove tvrde i negibljuće popravi. Sela, koja su blizu, s obe strane drumu po koncu pruži a ostala u red postavi i gradiškoj krajini čisto drugo lice dade. Oko šta osim muke i truda, kojega imadijaše, s jedne strane nenavidnost trpljaše, a s druge psost i proklinjanje skoro u oči ćutiti moraše; ali on, čineći se kako da i ne čuje, ne ostavi svoj započeti i ciloj Slavoniji osobito potribiti posao dokle ga ne dovrši. Kada li pak Njiovo Veličanstvo Josip, ovoga imena drugi, rimski cesar, godine 1768. dostoja se iz Beča Slavoniju pohoditi, i pošavši od Zemuna pokraj Save, vidi Raču i u njoj prinoći. Sutradan na Morović, Nemce i Orolić putujući dojde u Vinkovce; odonud na Ivankovo, Vođince Nove i Stare Mikanovce, Vrpolje, Čajkovce, Andrijevice, Sapcu, Garčin, Trnjane, Vranovce, Bukovje u Brod; od onuda na Sibir i Gornje Andrijevice u gradišku regimentu priko Slatinika, Stupnika, Radovanja, Oriovca, Kujnika, Malina, Lužana, Batrine, Kapele, Bilog Briga, Vrbove, Petrova sela, Godinjaka, pokraj Zapolja u Novo Gradiško: od onud u Staro, pak povrativši se opet na Novo Gradiško, ode na Cernik, Požegu i Našice u Osik. Vidi svojim okom Slavoniju, vidi Savu i svoje međaše, vidi gradove, varoše i sela, kroz koja drumom putujući vidi s raskošjem s obe strane puta u svakom mistu stojeće muško i žensko, malo i veliko, koje, opravivši se što je koje ikada lipše moglo, s radostju i veseljem gleda(h)u svoga najvećeg monarku i samovladaoca. Vidi putove i drumove široke, upravne i kamenjem nasute, mostove tvrde, sela po koncu u red stavljena; vidi i pofali i ukaza, da bi Njiovom Veličanstvu milo bilo, kad bi i ostale vladavine onako široke drumove i piskom nasute mogle imati i sela u red postaviti. Napi se u Vrbovoj zdenca, koji je još iza Turčina ostao i kojega voda nadhodi bistrinu kristala. Zove se Markovac, možebiti zato, ako ga bude najprije našao Marko; jerbo je ovaj zdenac bio daleko od puta i u moje vrime čisto zapušten, premda je ona ploča i onda bila na njemu. Sada je u pol sela Vrbove dopao, kojega Vrbovci lipo očistiše i opraviše tako da su imali milost poslužiti rimskoga cesara čašom friške vode, za koju uspomenu načiniše na zidu svrhu zdenca ovaj nadpis latinskima ričma:

*"Ex puteo hic aquas si vis gustare, viator,
Gusta, secundus quas bibit Josephus Imperator."*

Koji nadpis u slavonskomu jeziku skoro na ovaj način zveči:

*"Ako ćeš, putniče, žeđu ugasiti,
pij od ovog zdenca i sebe nasiti,
kog je Josip Drugi, rimski cesar, pio,
kad je Slavoniju glavom pohodio. 1768."*

Pofali, reko(h), putove i drumove. Tada oni, koji prije toga kroz guste šikare putovaše i svaki čas, da pustaija konja za uzdu ne zgrabi, bojaše se, pak sa svim tim

u krčenju istih Ljubibratiću dušu psovaše videći širok i slobodan drum, počese ga i sami faliti govoreći: "Ej junače, Bog ti dao zdravje!" Tada oni koji prije toga vozeći se priko starih mostova pipaše hoće li moći održat kola, i namišćaše platine da konji ne propadu, pak u načinjanju istih Ljubibratića kleše i proklinjaše, videći sada mostove široke i tvrde, počese ga blagosivljati govoreći: "Ej junače, uvijek živio!" Tada oni koji prije toga poradi grbavih putova do jednog mista pol dana potrošise, pak u ispravljanju istih Ljubibratiću zlo želiše, sada mogući onamo za jedan sat doprti, počese ga i sami blagosivljati govoreći: "Ej junače, srićan bio, kudgod se ganuo!" Eto ti stalnost ljudska! O svitu, pače o ljudi!

Prosti je čovik vrlo priuzet od nevrovanja; on ne viruje, kada mu se što god kaže da ono za njegovu i ciloga vilaeta hasnu i napridak služi što se zapovida, a vidi da se zapovidnici minjaju i ništa sobom ne odnesu, što su načinili, jerbo nisu za sebe načinjali nego za vilaet. Čovik bi rad odmah ono što mu se kaže, ili bila njegova sama ili cile općine hasna, na dlanu kao marjaš viditi; ali to ne more biti, jer hasna uvijek za trudom ide.

Požeška varmeđa diči se na isti način svojima kameniti drumovi, koji po nastojanju grofa Jankovića od Daruvar i druge gospode varmeđske dovršise se i u dobro stanje vrgoše, kojima za zafalnost ne toka se drugo nego blagosivljanje, premda su i oni u načinjanju gdikoju dušu okrdašenu primiti morali.

Ima još ljudi koji ne vide dalje od nosa i koji ne znaju da svaka stvar koja se zapovida ima svoj pravi uzrok, zašto se zapovida i zašto se čini, a prez uzroka ništo se ne zapovida i ništa ne čini.

4. Dostojno štimaju svi mudri jednoga težaka, (ja pod ovim imenom razumijem ne samo orača, nego i svakog kuće domaćina koji zemlju timari i marvu uzmložava; jerbo ovaj veliku hasnu čini svakomu drugomu stanju.) Ali se nahodi zelenih tikvića, u kojima još nejma sala i koji, ne poznajući sami sebe, ne znam iz kakve holosti natoprče dolamu na livo rame, a šešir na desno oko, pak viču na ovog mlogo vridnog težaka: "S puta, paur!" Rekao bi da je njegov ćako bio sin velikoga kana iz Kataje! Ili misli može biti ovaki holica, da je ovim imenom "paur" opsovao i nagrdio dobroga čovika, a on ne zna da ga je imenovao njegovim pravim imenom i dao mu titul pristojni njegovom stanju. Ova bo rič nimačka "Bauer" jest rič zanata ili majstorluka, koja se daje zanatdžijama, kakono: "Orgelbauer", "Trommelbauer", "Feldbauer", to jest: majstor od orgulja, od bubnjeva, od polja iliti poljodilac, koji polje ore, sije i kosi. Jednom ričju "Bauer" hoće reći "težak". Indi nije vridan svatko zvati se ovim imenom, navlastito onaj koji za plugom prikasuje, pak kad se gužva rastrgne, ne zna ni nje isplesti. Nemoj se dakle srditi na njega, pošteni težače, jerbo on drugo misli, a drugo govori, pak ne zna ni jednoga. Ako li se ponosi svojom nakrklji dolamom, kaži mu da on ondi ništa nije privridio i ne ima ništa što nije od drugoga primio. Pošalji ga prvomu terziji; neka njemu zafali što ju je onako lipo

skrojio i sašio; čuti ćeš da će mu terzija ovako odgovoriti: "Prijatelju! ti ne imaš uzroka nimalo meni zafaljavati, niti ja smijem tu falu od tebe primiti; jer ti sam znaš da je svaki zanat od Boga prvomu čoviku u pamet uliven. Prvi čovik naučio drugoga, a drugi trećega, i tako došao do mene. To je dakle moj zanat skrojiti i sašiti lipo, na kojemu i ja sam Bogu zafalnost dužan jesam što mi je u tomu ostavio hranu. Ako li sam ja i skrojio dolamu, ja nisam pravio sukno; nego idi ti, dragi, pak zafali sukнару koji je fino sukno načinio".

Ode holica tražiti suknara pak mu zafaljuje što mu je za dolamu načinio fino sukno. Ali ovaj rukotvorac njemu odgovara: "Prijatelju! zaludu si ovamo došao, meni se ne pristoji ta zafalnost; jer ako sam ja načinio fino sukno, to mi je zanat koga sam od drugoga naučio, kako je i drugi od prvoga. I premda sam načinio sukno, ja nisam načinio vunu; nego idi ti zafali ovci, koja je dala u tvoju dolamu svoju vunu".

Našavši holica ovcu zafaljuje njoj na finoj vuni; ali ova krotka i pokraj toga strašljiva živinica brani se koliko većma može, govoreći, da ona ne smije primiti tu zafalnost sebi, koja se njoj ne toka; jer, prem ako je ona sukнару dala svoju vunu ona ništa ne manje nije pravila vunu, nego joj dala narav. "Idi", veli, "ti pak zafali naravi, koja je dala meni vunu".

Došavši holica k naravi; najde ju u najvećem poslu, koja kakono jedna brižljiva mati u kojoj velikoj kući punoj čeljadi, razastira se na sve strane godeći svakomu čeljadetu i dileći svakomu što je komu od potrebe. On skide svoj novi šešir, pak mašući njime do crne zemlje, zafaljuje naravi na finoj vuni. Ali narav njemu ovako odgovara: "Istina jest, moj čoviče, da sam ja dala ovci vunu, kako i svakomu drugomu stvorenju njegova potribita, ali se meni ne pristoji ta zafalnost, jerbo sam ja samo razdiljiteljica Božjih darova, i on je meni zapovidio da ja izvodim svakolika, koja su čoviku potribita za njegovu hranu, branu i odiću; i on je meni k ovomu svekolike načine dao, pak on sam sa svime vlada, sa svime upravlja i sa svim uređuje. Idi dakle, o umrli, pak zafali samomu Bogu, najboljemu i najvećemu, jerbo se samomu njemu pristoji svaka fala, slava, dika i poštenje".

5. Komedija iliti vesela prikaza naravi

Zora, koju veličanstveni Stvoritelj odićom poštenja zaogrnuo jest, ne ukaže se skoro nikomu prije nego pomljivomu težaku i na selih pribivaocu na njegovo upropastljivo začuđenje. Još nije onaj mrki suton od otragu turajućega Sunca sasvim ni uklonio se, al eto ti uzdigne se od zemlje nika bila i poštovana sivost, koja prva prikaza iliti početak igre naravi jest. Jedna zatim malena svitlost protira one ostale zvizdice koje su se na tvrđini nebeskoj jedno malo dulje zadržale, a njiovo prazno misto ispuni nika odičena skerletna crljen. U to doba izavrije iz zemlje jedna prilipa zlatožutina i navisti nam blizocu žarkoga Sunca. Ova plemenita svitlina obujmi od istočne strane čitavu širinu nebesku, za kojom slidi

najposli ispod zemaljskog okruga željno Sunce u čitavoj slavi svojoj lagano postupajući. Meseć, koji kod poslednjih zvezda jošter se nahođaše, prohlidi od ugleda ove velike svita svitlosti i pohiti sakriti se prid njome pod okrug zemaljski. Jedno kuhajuće more od vatre i gorućeg plamena digne se pomalo u vedrine nebeske. Zrake sunčane obasjaju gornje lice zemlje, i svitlost njegova zagleda u inesetni budžak svakoga polja, brda i doline. Prid njime biže magle sve priko vrata; nike padu u dno planine, a nike se fataju vrhova najvišji brdina i u bižanju čine se jedna drugoj priticat putove. Neizbrojno mloštvo malenih sunašca zasini oči iz svake rosne kapljice koja leži na listu usiva, na travi ili rasadi.

Međuto, dokle narav ovu nasladljivu i čudnovatu komediju, to jest veselu prikazu jednu iza druge izvađa, ne ima ona drugoga gledaoca izvan pomljivog težaka, koji se onda na svojoj njivi, livadi ili u vinogradu nahodi. Stotinu drugih seljana njegovih dile š njime ovu veselu i čudnovatu igru naravi i služe mu za veće podraženje njegovih poslova.

On čuje ornice na plugovih i kolesa pod koli škripati, od kandžija šikare pucati, kose od klepanja zvečati, od brusenja cičati, srpove kroz žito šušcati, ovčare u diple svirati, ptičice svake vrste u zraku i okolo sebe žumboriti i svaku na svoj način i na različite note pivati, ter Bogu, stvoritelju svomu, zafaljavati.

Pomljivu lastavica, koja s težakom u prijateljstvu živi i š njim pod jednim krovom pribiva, ne lini se pratiti njega na oranje i poljske poslove i šećući se po zraku inadi se sa ševom, koja će lipšu notu izmisliti, i privrćući glas na svaku ruku razgovaraju težaka i mole Stvoritelja da blagosovi trud onomu koji njima hranu pripravlja.

Jato čavki prate ga od kraja jednoga odrizane brazde do drugoga i troše one izorane škodljive crve, koji usiv njegov kvare i podgrizaju.

Jošter podražuje naselca jednoga darežljiva narav dohotkom pramalića; ona bo zemlju, koja od lanjskoga plodenja umorna počiva i na niki način, kakono u duboki san zanešena leži, opet na činjenje probudi i na plodenje tira.

Tada počme zemlja dilovati, i svašto dobije š njome iznova život. Sok u stablih rastopi se pak se počme micat i koru probijati. Mlade grančice i listovi, koji u njiovima pupicama kakono u povitku leža(h)u, tada se počmu micati i iz svojih ljuščica nadvor ishoditi.

Polja i livade oslobode se svoga zimskoga pokrivača. Nika ogrijajuća kripost projde kroz svu zemlju. Trava i listje podigne svoje zelene brke i izviruju iz zemlje napolje. Neizbrojene glavice od hiljadu vrsti boje i načina cvita idu veselo iz zemlje gori.

Rike i potoci poderu na sebi zimski pokrivač pak teku s oholim hućanjem kroz livade i niske dubrave. Brdašca ukažu se opet u njiovoj veseloj zelenosti i pozivlju

skačuće ovce i igrajuće jagnjiće na ugodne paše. Drvje, šuma i šikare ukažu različiti kitores, crljenim i bilim cvitom procvaten, koji naselcu težaku najugodniji miris u obraz zahukuje.

Nisu li ovo najproštimanije, najplemenitije igre i prikaze naravi, koje su one građanske i varoške, od ljudi pogađajuće igre, daleko nadmašile i iza sebe ostavile; pak istom samo za raskošje i nasladnost težaku bivaju i događaju se, da on po njih procinjuje Božje veličanstvo i čudi se njegovoj kriposti i mogućstvu; ali jerbo se to često događa, tako ne čudi se veće čovik, nego misli, da ta sva od sebe bivaju.

6. Tragedija iliti strahovita prikaza naravi

Katkada u najvećjemu poljskom poslu i bavljenju smetu u litu jednoga težaka vitrovi, nagla kiša, bura i gromovi. Prihod njiov poznade on dobar komad unapridak. Najprije se uspari zrak, i muhe se počinju većma bosti nego drugačije. Sunčani trakovi trepte kakono plamen i nika plava tuza valja se po zemlji. Zatim ugleda se iz daleka jedan maleni oblak, koji, kako da bi iz nike dubljine gori ushodio, od mukle tutnjave tiran, sada se u toran stvori, sada u različite kule i svake vrste pećine okrene, dok najposli u jednu crnu planinu obrati se i prikrije nebo. Sunce se ukloni za ove oblačne planine, i tmine priobvladaju dan. Zatim vitar, iz daleka hućući, počme kretati drvjem i vodama. Šuma šušti, a talasi u rikah i ribnjacih, tiskajući jedan valov drugoga, biju s takvom srditostju o brigove, rekao bi da su se na čovika razljutili i rade da mu se osvete. Vihar, okrećući se u vrtanj, kupi slamu, sijeno, prah i što na zemlji popade, pak nosi s velikom hukom i naglostju mrmljajući sa sobom u oblake. Slama i šaš leti s pojata i sa štokakvih zgrada, daske frcaju sa zločesto pokrivenih krovova, a žene stiruju mladinu u kočake i traže dicu vičući na nje: "*U kuću, vrazi!*" Zvirje biži u šume i guste dubrave, ptice traže sigurnost u šupljem drvju, a nike hite sakriti se pod krov čovikov. Marva traži obranbu pod stabli, a pristrašeni težaci biže iz polja, livada i iz vinograda kući. Međuto tavnost sasvim priuzme dan. Crni oblaci s plavim pomišani valjaju se jedan priko drugoga tamo ovamo, iz kojih nepristance munje kakono snig bile i vatrene zrake ili usjane zmije hitaju se tako friško jedna za drugom, da je jedva oko stizati može.

Pogled ove prikaze biva sve strahovitiji; jedan grom izminjuje drugoga i trisak razdirajući oblak, kako da bi mloštvo oraha na zemlju istresao, prasne iz oblaka doli i pogodi u brk najvišjega torna, drveta ili šiljatog dimnjaka, pak naokrušce ide, rekao bi da traži koga bi ubio. Višje puta razbije i pocipa stećevo drvo tako u prapule da ne ostanu na panju nego same u nebo gledeće strilje, kojega panja čovičja ruka sa 20 gvozdjenih klina, onakvog dževerleisana ne bi pocipati mogla. Dugačka tutnjavina lomi se po oblaku i plaši istu narav. Domaćin sa svojom čeljadju kleči na kolinih i moli Onoga, koji moru i vitrom zapovida.

Najposli otvore se žlibovi nebeski i otisnu na zemlju čitave valove vodene, višje puta u led smrznute kapi, koje padajući na zemlju sataru ono što se pod njima dogodi. Oblaci vijaju se od tirajućih vetrova tamo ovamo, gromovi pristanu pucati, a munje sve riđe sivaju. Još jedna prazna tutnjavina čuje se u oblaku, i šuškajuća kišica završi ovu strahovitu prikazu. Oblaci se razadru i sunčane zrake progledaju gdi što kroza nje na zemlju. Zatim razapne se duga priko po neba do zemlje. One izabrane boje od najplemenitije crljene, žutine, plavoće i zeleni igraju po njoj s najugodnijom caklinom. Jedna sitna izmaglica pade još najposli iz vedroga zraka, nebo se izvedri i smijuće sunce istrči opet napolje u svom potpunom veličanstvu, kano da bi hotilo reći: "Evo me, čoviče, opet, ufaj u Boga! Što si se pripao?"

Koji građanin ima ikada priliku ovu prikazu naravi od njezinog početka do svrhe gledati? Koja li svitovna prikaza može ovako dirnuti u srce čovičansko, kako dirne jedan s vatrom i s plamenom ispraćeni grom? Niti oko, niti uho čovičje ima prikazu od veće jakosti, koja bi mu svemogućstvo i kripost Stvoritelja tako živo prikazala, prid oči stavila i u srce pritisnula kako ova.

Jedan među zidovi zatvoreni građanin koji neba, tako rekavši, istom najvišji vr(h)unac viditi može, ne ositi prije za ovu strašnu prikazu, nego kada mu se veće ona nad glavom vija ili kroz glas zvona navisti. Mlogi od njih taki od prvoga praska deručega groma izvan sebe ostane, i svaka vatrena munja, koja kroz pendžer u njiovu sobu uleti, zadosta jim uzrokuje straha i srca kucanja; malo je, kojima bi molitva na pamet pala, i koji bi ruke digli k Onomu, koji gromove načinja i munje pripravlja. Ali jedan priprost naselac, koji na niki način, kako da bi u nikom razumljenju s ovakim prikazama živio, čist u svisti, mlogo jest slobodniji: on sa svojom čeljadju klekne na kolina pak moli za uzdržanje svojih i njiove hrane.